

36. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2023. április 18-20.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézi társadalma a 20-as és 30-as években

Jelige: Vitézek

Pályamunka lezárásának időpontja: 2023. január

2023.

Tartalom

Bevezetés	1
A Vitézi Rend általános története a 20-as és a 30-as években	2
Forrás bemutatás	11
Fő forrásom: a törzskönyv	14
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézeinek összetétele	21
Összegzés	33
Felhasznált irodalom és források:	39
Levéltári források	39
Sajtóforrások	39
Nyomtatott források	40
Feldolgozások, cikkek, tanulmányok	40
Mellékletek	41

Bevezetés

Jelen dolgozatom témája a Vitézi Rend Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei tagságának társadalmi viszonyai az 1920-as és 1930-as években. Kutatásom célja, hogy ismertessem és elemezzem a vármegyei vitézek belső összetételét és annak arányait, hogy ezáltal bemutassam a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék állományán belüli állapotokat. A vármegyei vitézek belső összetételét összevetem az országos és a vármegyei arányokkal, így rámutatva, hogy mennyire tükrözte le a vitézi társadalom a magyar társadalmat.

A dolgozat első fejezetében bemutatásra kerül a Vitézi Rend célja és alapítása, majd bemutatásra kerül a 20-as és 30-as évekbeli története, illetve tisztázásra kerülnek a dolgozat értelmezéséhez szükséges sarokpontok. Ezzel teszem le a dolgozat értelmezéséhez szükséges alapokat.

A második fejezetben bemutatásra kerülnek a dolgozat forrásai. A fejezetben külön bemutatásra kerülnek a levéltári források, a korabeli források, illetve a témához kapcsolódó szakirodalmi lehetőségek. Külön kitérek a forrásokkal és a szakirodalommal kapcsolatos problematikákra, illetve az esetleges nehézségekre. A harmadik fejezetben a kutatás és a jelen dolgozat alapjait adó fő forrás, a kettő fennmaradt vitézi törzskönyv bemutatása történik meg.

A negyedik fejezetben a kutatás eredményeinek és az elemzésének bemutatása történik meg. Az alábbi fejezetben történik meg a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék állományába tartozó vitézek bemutatása, illetve az adatok országos és vármegyei kivételései is bemutatásra kerülnek. Az utolsó fejezetben a kutatás összegzése és eredményeinek értelmezése történik meg.

A Vitézi Rend általános története a 20-as és a 30-as években

A Vitézi Rend alapítójának vitéz nagybányai Horthy Miklós tekinthető, aki egyben a Vitézi Rend első főkapitánya¹ is volt. Feltehetőleg a Vitézi Rend gondolata 1919-ben, Szegeden már megszületett,² azonban ekkor még csak az alapgondolat lehetett meg, mivel a Vitézi Rend belülről folyamatosan változott és fejlődött. A Vitézi Rend megalapítására az 1920. március 1-én³ bekövetkezett kormányzóvá választása után volt lehetősége Horthynak, akinek az elképzelését ekkor már széles körben ismerték.⁴

A Vitézi Rend megalapítása mögött három cél húzódott meg.⁵ Az első szempont a világháború harcmeseiről hazaérkező katonák szociális helyzetének rendezése és javítása.⁶ A Vitézi Rend szándéka az volt, hogy földet adományoz tagjainak (jutalom gyanánt) és így csökkenteni részlegesen a fennálló társadalmi feszültségeket.⁷ A második ok politikai szempontnak tekintendő.⁸ Maga Horthy és több kortársa is úgy gondolták, hogy a (szerintük káros) baloldali ideológia térnyerésének elkerüléséhez, illetve annak visszaszorítására a jobboldal hatékonyabb összefogása és szervezettsége a megoldás.⁹ Az utolsó (harmadik) szempont is politikai irányú szándéknak tekinthető.¹⁰ Horthy 1920. március 1-én bekövetkezett kormányzóvá választásával Magyarország államfője lett, azonban (ekkor még) szűk jogkörrel bírt és számos uralkodói jogkörrel nem rendelkezett.¹¹ A Vitézi Rend szempontjából fontosnak tekintendő (Horthy által nem gyakorolhatott) jogkör a nemesség adományozása.¹² A nemesség adományozásának hiányát és az ebből adódóan, a hatalomhoz hű, jól szervezett réteg hiányát (az ezen irányú szakirodalmakban leírtak szerint) a Vitézi Rendel kívánta pótolni Horthy, így létre hozva egy „új nemességet”.¹³ Maga Horthy a Vitézi Rend legfőbb céljait és annak alapítása körüli kérdésekre a válaszát, az 1921. augusztus 21-én elhangzott ünnepi beszédében fejtette ki: „A Vitézi Rendnek hármas célja van: jutalmazni a vitézséggel párosult honfi erényt, megtartani a nagy idők legjobbait és biztosítani a hősök nemzetségének fennmaradását, végül

¹ Scheftsik György (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*. Pécs: 1935. 228.

² Hellebronth Kálmán: *Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920–1941*. 1941. Reprint: Nemzeti Örökség Kiadó, 2013. 9.

³ Kerepeszki Róbert: *A Vitézi Rend 1920-1945*. Máriabesnyő: Attraktor, 2013. 13.

⁴ Négyesy László: A vitézi rendről. In: Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): *Zounek – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 14*. Szolnok: SZOLTISZ KFT Nyomdaüzeme, 1999. 163.

⁵ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 11.

⁶ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 11.

⁷ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 11.

⁸ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 12.

⁹ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 12.

¹⁰ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 13.

¹¹ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 13.

¹² Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 13.

¹³ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 13.

*bennük és utódaikban a magyar fajnak olyan hatalmat biztosítani, amely rettentő erővel sújt le minden felforgató állam- és nemzetellenes törekvésekre”.*¹⁴

A Vitézi Rend alapjainak kidolgozása 1920. márciusa után kezdődött meg.¹⁵ Az első tárgyalások nagybányai Horthy Jenő országgyűlési képviselő és báró Pap Géza, a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége ügyvezető igazgatója¹⁶ között zajlottak le,¹⁷ amely tárgyalások során sikeresen kidolgozták a háborúban érdemeket szerző katonák földhöz juttatásának módját.¹⁸ A Horthy Jenő és báró Papp Géza közötti tárgyalások eredménye egy tervezet volt, amely megalapozta a további tárgyalásokat.¹⁹ A tervezet utáni tárgyalásokon az alábbi személyek vettek részt: Magasházy László százados, első szárnysegéd, Bartha Richárd kabinetirodai főnök, Richárd-Rostoczil Artur táborszernagy, Szomjas Lajos földművelésügyi államtitkár, Mattyasovszky Miklós földművelésügyi miniszteri tanácsos és Horthy Jenő országgyűlési képviselő.²⁰

1920. június 21-én kérték fel dr. Börcsök Andor igazságügyi miniszteri osztálytanácsost,²¹ hogy a vitézi telkek körül felmerülő kérdéseket tisztázza, illetve megbízták azzal, hogy szövegezze meg a vitézi telekről szóló miniszterelnöki rendeletet.²² A tervezett alapján elkészült 6.650/1920. M.E. számú rendelet 12. §-a szolgált a Vitézi Rend jogi alapjául,²³ amely a haditelkek (az úgynevezett vitézi telkek) alapítását és adományozását teszi lehetővé,²⁴ mely rendelet a Budapesti Közlöny 1920. augusztus 29-i számában jelent meg.²⁵ A 6.650/1920. M.E. számú rendeletet még ugyan abban az évben (1920) megerősítésre került, ugyanis az 1920. XXXVI. tc. 77. §-a hatályban tartotta²⁶ a rendeletet.²⁷

Kiemelendő, hogy a haditelkek gondolata nem a Vitézi Rend kapcsán merült fel először.²⁸ A háborúban hősieken helyt állt katonák földdel való jutalmazása már 1916-ban

¹⁴ *A Vitézek Albuma*. Budapest: [k.n.] 1939. 9.

¹⁵ Négyesy: A vitézi rendről. 163.

¹⁶ *A Vitézek Albuma*. 18.

¹⁷ Négyesy: A vitézi rendről. 164.

¹⁸ *A Vitézek Albuma*. 18.

¹⁹ *A Vitézek Albuma*. 18.

²⁰ *A Vitézek Albuma*. 19.

²¹ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 14.

²² *A Vitézek Albuma*. 19.

²³ Tátrai Szilárd: A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig. *Hadtörténelmi Közlemények*, 113. évf. (2000) 1. sz. 35.

²⁴ Fekete Ferenc: *A Vitéz Rend Története*. Szeged: HK Hermanos Kiadó, 2011. 17.

²⁵ *A Vitézek Albuma*. 19.

²⁶ *A Vitézi Rend kis kátéja*. 5. kiad. Budapest: Országos Vitézi Szék, 1934. Reprint: Onga: Nemzeti Örökség, 2017. 9.

²⁷ Tátrai Szilárd: A Vitézi Rend első évtizedének története. *Hadtörténelmi Közlemények*, 110. évf. (1997) 1. sz. 35.

²⁸ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 11.

felmerült.²⁹ Az 1916-os jutalmazás ötletét, az alábbi módon örökíti meg a Vitézek Albuma: „*Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök 1916 tavaszán a Magyar Gazda Szövetség közgyűlésén hatalmas beszédben hívta fel az ország lelkiismeretét arra, hogy a háborúból visszatért katonákat megjutalmazza és azt javasolta, hogy az állam által bérbe vett területekből mintegy 20 katasztrális hold terjedelmű birtokokat alakítsunk, amelyeket az állam örökbérbe adna a hős katonáknak, azok özvegyeinek és árváinak*”.³⁰

A törvényi háttér megalkotását követte a Vitézi Rend telkeinek kialakítása. A vitézi telkek kapcsán egy érdekes részletnek tekinthető az, hogy a Vitézi Rend még törvény szintjén nem létezett, de már ajánlottak fel a számára földeket, ugyanis Karcag 1920. április 13-án tartott egy díszközgyűlést, amely keretein belül 100 kataszteri holdat ajánlott fel a város határában a Vitézi Rend számára.³¹ A Vitézek Albuma az alábbi sorokkal emlékezik meg Karcag felajánlásáról, illetve a korai földadományozásokról: „*Ezek között legelső volt Karcag városa, amely 1920 április 13-án tartott díszközgyűlésén Nagy-Kun-Karcag határában száz katasztrális holdat ajánlott fel a nemzeti eszme és a hősi vitézség megjutalmazására. Jellemző ez a felajánlás a magyar nép felfogására, hogy bár a Vitézi Rend még nem volt megalapítva, de annak javára már is történtek felajánlások*”.³² 1920. augusztus 20-án³³ Horthy felhívást intézett az ország földbirtokosai és települései felé, amelyben kéri őket, hogy vitézi telek kialakítására földeket adományozzanak.³⁴

A Vitézi Rend földjeinek gyarapodásának elindítását a Vitézi Rend kiépítése követte, amely 1920. szeptember 25-én kezdődött, amikor is gróf Teleki Pál miniszterelnök ellen jegyezte az Országos Vitézi Szék tagjainak kinevezését.³⁵ Ekkor az alábbi személyek lettek az Országos Vitézi Szék tagjai: szandai Sréter István tábornok, szomlyai báró Nagy Pál altábornagy, semjénfalvi Siménfalvy Tihamér nyugalmazott vezérkari testületbeli ezredes, tapolylucskay és külkemezey Bánó Kálmán alezredes, bilkei Lipcsey Márton őrnagy, sepsibaconi Toókos Gyula szolgálaton kívüli viszonybeli vezérkari testületbeli őrnagy, Igmándy-Hegyessy Géza testőrőrnagy, és nemes Magasházy László százados.³⁶ További kinevezésben részesültek: dr. Barsy Aladár miniszterelnökségi osztálytanácsos, dr. Szecsey József belügyminiszteri miniszteri tanácsos, dr. alsómátyásfalvi Mattyasovszky Miklós

²⁹ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945.* 11.

³⁰ *A Vitézek Albuma.* 18.

³¹ Hellebronth: *Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920–1941.* 9.

³² *A Vitézek Albuma.* 18.

³³ Fekete: *A Vitéz Rend Története.* 19.

³⁴ Négyessy László: *A vitézi rendről.* 1. köt. Szeged: [k.n.] 1974. 7.

³⁵ *A Vitézek Albuma,* 19.

³⁶ Fekete: *A Vitéz Rend Története.* 19–20.

földművelésügyi miniszteri tanácsos, Csirszky Károly ezredes, dr. Börösök Andor igazságügyi miniszteri osztálytanácsos, báró Pap Géza, a Magyar Földhitel Intézetek Országos Szövetségének ügyvezető igazgatója és gálócsi Gálócsy Zsigmond tartalékos főhadnagy,³⁷ aki a Vitézi Rend főszéktartója lett.³⁸ Szintén 1920. szeptember 25-én tartotta alakuló ülését az Országos Vitézi Szék,³⁹ Horthy Miklós elnökletével.⁴⁰ 1920. szeptember 25-i ülésen⁴¹ alkotta meg az Országos Vitézi Szék a szervezet szabályzatát, amelyet Horthy még aznap ki is adott.⁴² A szabályzatban tisztázták a Vitézi Rend felépítését, a felvétel feltételeit, a leendő tagság jogait és felelősségeit, a vitézi székek jogköreit és az esküszöveget.⁴³

A Budapesti Közlöny 1920. december 18-i számában jelent meg az a hirdetmény, amely közölte a Vitézi Rendbe való felvétel kritériumait.⁴⁴ A felvételi kérelmek elbírálását az Országos Vitézi Szék 1921. március 18-án szabályozta, illetve elkezdte kiválasztani a megfelelő jelentkezőket.⁴⁵ A Vitézi Rend első tisztségviselői, a törzskapitányok 1921. május 20-án tették le a vitézi esküjüket.⁴⁶ Az eskü letételét követte az Országos Vitézi Szék június 25-én tartott ülése, ahol kinevezésre kerültek a törzskapitányok, meghatározásra kerültek a törzsszékek határai⁴⁷ és megállapították a törzskapitányok feladatköreit, illetve kinevezték az ideiglenes székkapitányokat.⁴⁸ A június 25-i ülésen az alábbi személyek részesültek törzskapitányi kinevezésben: vitéz tapolylucskai és kükemezei Bánó Kálmán, vitéz nemes Magasházy László, vitéz szandai Sréter István, vitéz szomlyai Nagy Pál, vitéz bilkei Lipcsey Márton, vitéz sepsibaczoni Toókos Gyula, vitéz semjénfalvi Siménfalvy Tihamér, vitéz Igmándy-Hegyessy Géza.⁴⁹ A törzsszékek felállításával sikeresen megalapításra került a Vitézi Rend legnagyobb területi egysége.⁵⁰

³⁷ *A Vitézek Albuma*. 19.

³⁸ Négyessy: A vitézi rendről. 8.

³⁹ Fekete: *A Vitéz Rend Története*. 19.

⁴⁰ *A Vitézek Albuma*. 19.

⁴¹ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 17–18.

⁴² *A Vitézek Albuma*. 19.

⁴³ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 18.

⁴⁴ Tátrai: A Vitézi Rend első évtizedének története. 55.

⁴⁵ *A Vitézek Albuma*. 18.

⁴⁶ *A Vitézek Albuma*. 19.

⁴⁷ Ekkor 8 törzsszéket állítottak fel, amely szám 1940-ig nem változott. 1940-ben a Romániától visszacapott területeken további kettő törzsszék került felállításra, így 1940-től összesen 10 törzsszék létezett.

⁴⁸ *A Vitézek Albuma*. 19.

⁴⁹ Négyessy: A vitézi rendről. 116–120.

⁵⁰ Egy törzsszék területe több megyéből állt össze. A törzsszékek területe nem volt állandó, amelyet az mutat, hogy több esetben is változtak a területeik, különböző okokból. Eredetileg 8 törzskapitányság került alapításra, azonban Magyarország területgyarapodásának hatására alapítottak további kettő törzskapitányságot a későbbiekben.

Az ideiglenesen kinevezett székkapitányok és a vármegyei Vitézi Székek⁵¹ vezetői az Országos Vitézi Szék 1921. július 14-i és augusztus 12-i ülésein kapták meg végleges kinevezésüket.⁵² Ennek köszönhetően kezdődtek meg a vármegyei Vitézi Székek kialakítása. A székkapitányok munkáját a vármegye széktartója⁵³ és a nemzetvédelmi tiszt segítette.⁵⁴ A vármegyei Vitézi Szék, a vármegyén belül kisebb igazgatási körzetekre oszlott, az úgynevezett járásokra, illetve megyei jogú városokra,⁵⁵ amelyeket a járási vitézi hadnagy irányított.⁵⁶ A járásokon belül még kialakításra kerültek kisebb körzetek, amelyeket a vitézi őrmester irányított.⁵⁷

A Vitézi Rend több feltételt is állított a jelentkezők elé, így biztosítva, hogy csak azok az emberek kerülhetnek a Rend soraiba, akik kiérdemelték. A kedvező elbírálás feltétele volt a magyar állampolgárság, a családi és társasági életben való fedhetetlenség, a forradalmak idejéről igazolt hűség, illetve az első világháborúban kitüntetésekkel igazolt vitézi tettek megléte.⁵⁸ A kitüntetések kapcsán az Országos Vitézi Szék meghatározta, hogy az adott személynek milyen kitüntetéssel kell rendelkeznie.⁵⁹ Az 1920-ban meghatározott mérték alapján a legénységi állomány tagjai számára minimum vagy az Arany Vitézségi Érmét egyszer,⁶⁰ vagy az I. osztályú Ezüst Vitézségi Érmét kétszer ki kellett érdemelni.⁶¹ Tisztek esetében minimum vagy a még legénységi állományban szerzett Arany Vitézségi Érmét egyszer, vagy a tisztek számára alapított Arany Vitézségi Érmét egyszer, vagy a III. osztályú Vaskorona Rendet egyszer ki kellett érdemelni.⁶² A törzstisztek és a tábornokok esetében a felvételét kérelmező személynek a Lipót Rend lovagkeresztjét egyszer kellett kiérdemelni.⁶³ 1922-ben a fentiekben említett mértéket lejjebb vitte az Országos Vitézi Szék, hogy többen jogosulttá váljanak a felvételre.⁶⁴ Ez által mind a legénységi állományúaknál, mind a tiszti

⁵¹ Egy vármegyei Vitézi Szék, egy adott vármegye területén működött. A vármegyei Vitézi Székek fennhatósága megegyezett az adott vármegye területével.

⁵² Négyesy: A vitézi rendről. 10.

⁵³ A széktartó a vármegyei Vitézi Szék második embere.

⁵⁴ Scheftsik (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*. 228.

⁵⁵ Egy járás több településből területéből adódik össze, illetve a vármegye megyei jogú városai önmagukban voltak egy-egy járási hadnagy irányítása alatt.

⁵⁶ Scheftsik (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*. 228–229.

⁵⁷ Scheftsik (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*. 229.

⁵⁸ *A Vitézi Rend kis kátéja*. 28.

⁵⁹ *A Vitézi Rend kis kátéja*. 28–29.

⁶⁰ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 24.

⁶¹ Négyesy: A vitézi rendről. 168.

⁶² Négyesy: A vitézi rendről. 167–168.

⁶³ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 24.

⁶⁴ Négyesy: A vitézi rendről. 168.

állományúak esetében (amelyet még legénységi állományban szereztek) elfogadható lett volt az I. osztályú ezüst vitézségi érem egyszeri kiérdemlése.⁶⁵

A Vitézi Rendbe a fent említett mérce megugrásával tudtak bekerülni az arra érdemesek. Azonban tisztázni kívánom, hogy voltak olyan személyek, akik nem rendelkeztek a szükséges kitüntetéssel, mégis a Vitézi Rend tagja lehetek. Ennek oka az volt, hogy a vitézi cím örökölheto volt, így egyes személyek a felmenőjüktől örökölték a Vitézi Rendbe való csatlakozás jogát.⁶⁶ Így alakult ki a Vitéz Rend tagjainak két csoportja, a vitézek (továbbiakban: érdemszerző) és a várományosok.⁶⁷ Érdemszerzőnek azon Vitézi Rend tagok számítottak, akik a harctéren a saját vitézségükkel érdemelték ki a felvételüket. Várományosnak azok a személyek minősültek, akik nem a harctéri vitézségük miatt nyertek felvételt, hanem az édesapjuk után örökölték a felvételi jogot.⁶⁸ Várományos csak férfi lehetett, általános esetben az érdemszerző elsőszülött fia (amennyiben az elsőszülött nem volt alkalmas, akkor a másodszülött).⁶⁹ Ritka esetben előfordulhatott, hogy amennyiben az érdemszerzőnek csak leány gyermeke volt, akkor a lánygyermek férjét is várományossá lehetett tenni.⁷⁰ A várományosok esetében fontosnak tartotta az Országos Vitézi Szék, hogy megfelelő nevelésben részesüljenek és már fiatal korukban elkezdődjék a felkészítése a „vitézi” életre.⁷¹ A Vitézi Rend kis kátéja alapján a várományosok nem vonhatták ki magukat a leventeképzések és a cserkészlet alól, a 15-ik életévüket betöltőket fel kellett készíteni a vitézi jogokra és kötelezettségekre, illetve ismerniük kellett a kis kátében foglaltakat.⁷² Amennyiben a várományos árvaságra jutott a vitézavatása előtt, vagy egy hősi halált halt érdemszerző várományosa, akkor a megfelelő neveléséről a járási vitézi hadnagynak kellett gondoskodnia.⁷³ A várományosok nevelését a megyei társadalmi bizottságoknak kellett irányítania és ellenőriznie, illetve a megyei székkapitány és a járási vitézi hadnagy szűrőpróba szerűen ellenőrizhette a várományos felkészültségét.⁷⁴

A fentiekben leírt csoportosítás mellett a Vitézi Renden belül egy másik csoportosítást is alkalmaztak. Ezen csoportosítási elv mentén alakult ki a tisztí vitézek és a legénységi vitézek csoportja.⁷⁵ A csoportok kialakítása nagyon egyszerűen történt meg, mivel a Nagy Háborúban

⁶⁵ Négyesy: A vitézi rendről. 168.

⁶⁶ *A Vitézi Rend kis kátéja*. 7.

⁶⁷ Nyilvántartóparancsok 1940-1944. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL JNSZML), Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. c.

⁶⁸ *A Vitézi Rend kis kátéja*. 68–71.

⁶⁹ *A Vitézi Rend kis kátéja*. 13–14.

⁷⁰ *A Vitézi Rend kis kátéja*. 13.

⁷¹ *A Vitézi Rend kis kátéja*. 68–69.

⁷² *A Vitézi Rend kis kátéja*. 68–69.

⁷³ *A Vitézi Rend kis kátéja*. 68–69.

⁷⁴ *A Vitézi Rend kis kátéja*. 69.

⁷⁵ Scheftsik (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*. 230.

elért legmagasabb katonai rendfokozatot vették figyelembe az egyes személyeknél.⁷⁶ Ennek megfelelően, azon személyek, akik a háborút tisztként fejezték be, azok a tiszti vitézek csoportjába soroltattak.⁷⁷ Azon vitézek, akik nem érték el tiszti rendfokozatot a háború végére, ők a legénységi vitézek csoportjába sorolódtak be.⁷⁸

A Vitézi Rendbe felvételt nyert személyek a Vitézi Rend legmagasabb ünnepségén, a vitézavatáson lettek a Vitézi Rend teljes jogú tagjai. A vitézavatások sorát az 1921. május 22-én tartott vitézavatás nyitotta,⁷⁹ amely a nyilvánosság elől elzárva, a királyi várpalota Szent Jobb-kápolnájában került megrendezésre.⁸⁰ A zárt vitézavatáson került sor a nyolc törzskapitány avatására,⁸¹ illetve ekkor került sor az első 24 vitézi telek adományozására (ekkor csak a földet kapta meg a 24 személy és csak az első nyilvános avatáson kerültek avatásra).⁸² A második vitézavatáson (első nyílt vitézavatáson) a 24 telekkel rendelkező személy, illetve a többi (azon évben) felvételt nyert személy került avatásra, így összesen 205⁸³ új vitéz avatódott fel 1921. augusztus 21-én.⁸⁴ A harmadik vitézavatás (második nyilvános) 1922. augusztus 15-én került lebonyolításra Budapesten, a Margitszigeten, a Magyar Athletikai Club (MAC) pályáján.⁸⁵ Az évtized elkövetkező éveiben szintén ezen a helyszínen rendezték meg a minden évben megrendezésre kerülő vitézavatásokat.⁸⁶

Megfigyelhető, hogy az 1921-es és az 1922-es év vitézavatásai után minden évben (a 20-as években) több mint ezer fő⁸⁷ avatására került sor egy-egy vitézavatás keretein belül.⁸⁸ A 20-as évek vitézavatásaihoz, egészen pontosan az 1926-os vitézavatáshoz köthető a vitézavatások egy rendhagyó momentuma. Ennek oka, hogy 1926-ban volt II. Rákóczi Ferenc születésének 250. évfordulója és az az évi vitézavatás idejére Kiss Etelka átnyújtotta Horthy Miklósnak, a vitézek főkapitányának azt a kardot, amelyet egykor II. Rákóczi Ferenc kapott ajándékba XIV. Lajos francia királytól.⁸⁹ A későbbiekben újra a hivatalos avató pallossal

⁷⁶ Itt annyi kivétel volt, hogy amennyiben az adott vitéz hivatásos állományú volt, akkor az éppen aktuális rendfokozatát nézték.

⁷⁷ Hellebronth: *Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920–1941.* 1–107.

⁷⁸ Hellebronth: *Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920–1941.* 114–346.

⁷⁹ Fekete: *A Vitéz Rend Története.* 28.

⁸⁰ Angelovics Helga: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. *Első Század*, 13. évf. (2014) tavasz. 13–14.

⁸¹ Fekete: *A Vitéz Rend Története.* 28–29.

⁸² Angelovics: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. 13.

⁸³ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920–1945.* 121.

⁸⁴ Fekete: *A Vitéz Rend Története.* 31.

⁸⁵ Hetven szegedi és csongrád vármegyei hőst avatnak vitézzé 15-én. *Szegedi Hirmondó.* 1922. aug. 8. 2.

⁸⁶ Angelovics: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. 16–19.

⁸⁷ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920–1945.* 121.

⁸⁸ Angelovics: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. 23.

⁸⁹ Fekete: *A Vitéz Rend Története.* 56–57.

történtek a vitézavatások.⁹⁰ A 20-as évek legnagyobb létszámú és legdíszesebb vitézavatására 1929. június 16-án került sor,⁹¹ aminek az volt az oka, hogy mind a Vitézi Szék,⁹² mind a sajtóorgánumok, úgy jelentették be az az évi vitézavatást, hogy ez lesz az utolsó ünnepélyes vitézavatás, amire sor kerül.⁹³ Ennek okát Horthy az ünnepi beszédében az alábbi sorokban fejtette ki: „*A Vitézi Rend most lezárja a vitézek avatását, mert a szűkre szabott keretek között előbb arra kell gondolnunk, hogy az eddig már felavatott vitézek földhöz jussanak, és hogy azok számára, akik földjüket már megkapták, meg lehessen teremteni a mai nehéz helyzetben a gazdasági megerősödés feltételeit*”.⁹⁴ Azonban mi mint az utókor, láthatjuk, hogy ez az állítás nem bizonyult igaznak, mivel a 30-as években is történtek ünnepélyes avatások.

A 30-as években összesen négy alkalommal (1930, 1934, 1936 és 1938) került sor⁹⁵ ünnepélyes vitézavatásra.⁹⁶ Az 1930-as avatáson egy elég kis létszámú csoport került csak felavatásra, így ezt nem a megszokott MAC pályán tartották, hanem Budán a királyi várpalota udvarában rendezték meg.⁹⁷ A kis létszámnak az volt az oka, hogy ez egy úgynevezett „pótavatás” volt.⁹⁸ Az 1934-es és az 1936-os vitézavatások már a megszokott menetrend szerint és hagyományos módon a MAC pályán zajlottak le.⁹⁹ Az utolsó ünnepélyes vitézavatásra végül 1938. május 23-án¹⁰⁰ került sor Székesfehérváron,¹⁰¹ a romkertben.¹⁰² Ezen év a vitézavatás mellett is egy kiemelt év volt, mivel ebben az évben volt 900. éve az államalapító királyunk halálának.¹⁰³ A teljes év Szent István Jubileumi Évnek¹⁰⁴ nevezték. Az 1938-as vitézavatással zárult le a nagy volumenű, nyilvános vitézavatások sora.¹⁰⁵ Az 1940-es években már nem került sor ünnepélyes vitézavatásra.¹⁰⁶ Bár ezekben az években is került sor avatásokra, de ezek nem egy központi ünnepség keretein belül valósultak meg, hanem regionális szinten lettek megoldva.¹⁰⁷ Ezen alkalmakon kisebb csoportok, illetve egy-egy személy került avatásra. Ezeken az avatásokon már nem Horthy Miklós, mint a vitézek főkapitánya volt, aki felavatta a

⁹⁰ Fekete: *A Vitéz Rend Története*. 57.

⁹¹ Angelovics: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. 23.

⁹² *A Vitézek Albuma*. 13.

⁹³ Angelovics: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. 18.

⁹⁴ *A Vitézek Albuma*. 13.

⁹⁵ *A Vitézek Albuma*. 13–15.

⁹⁶ Angelovics: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. 19.

⁹⁷ Fekete: *A Vitéz Rend Története*. 86.

⁹⁸ Fekete: *A Vitéz Rend Története*. 86.

⁹⁹ Angelovics: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. 19.

¹⁰⁰ *A Vitézek Albuma*. 14.

¹⁰¹ Angelovics: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. 19.

¹⁰² A székesfehérvári vitézavatás. *Magyarság*. 1938. máj. 24. 5.

¹⁰³ Fekete: *A Vitéz Rend Története*. 114.

¹⁰⁴ Vitézavatás Székesfehérvárott. *Népszava*. 1938. máj. 24. 7.

¹⁰⁵ Angelovics: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. 21.

¹⁰⁶ Angelovics: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. 22.

¹⁰⁷ Fekete: *A Vitéz Rend Története*. 121.

személyeket, hanem az ő megbízásával rendelkező törzskapitány vagy székkapitány.¹⁰⁸ Természetesen az ekkor avatott személyek is letették az esküt és ugyanolyan, teljes jogú tagjai lettek a Vitézi Rendnek, csak ezek az avatások már nem voltak olyan fényes ünnepek.¹⁰⁹ Az utolsó Horthy-kori vitézavatásra az 1944-es évben került sor.¹¹⁰

Amint arról már szó volt, a Vitézi Rend esetében a vitézi telkek nagy fontossággal bírtak, amelyek adományozását és alapítását a 6650/1920. M.E. számú rendelet tette lehetővé.¹¹¹ Mivel a földek a Vitézi Rend fundamentuma, így jelentőségük megkérdőjelezhetetlen. Meg kell azonban jegyezni, hogy az eredeti elképzelés szerint minden vitéz kapott volna vitézi telket, viszont ezt az elképzelést nem sikerült kivitelezni,¹¹² így voltak telekkel rendelkező vitézek (telkes vitézek) és voltak telekkel nem rendelkező vitézek is. A vitézi telkeken belül megkülönböztetünk: ingyenes, saját birtokból alapított, vagyonváltságos, megváltásos, vásárolt, hosszú lejáratú bérből, örök haszonélvezetből és telepítésből származó¹¹³ vitézi telkeket.¹¹⁴ A vitézi telkek különleges jogi minőségű telkeknek tekintendők,¹¹⁵ így elidegeníthetetlenek voltak, tilos volt megterhelni őket, illetve csakis osztatlan egészben szállhattak át¹¹⁶ az új tulajdonosára. A vitézi telkek megalapítását vagy adománylevél, vagy alapítólevél rögzítette.¹¹⁷ A telekkel rendelkező vitéz kötelessége volt a telekkel kapott felszerelést karbantartani és pótolni, a szükséges beruházásokat időben elvégezni és a telekkel kapcsolatos közszolgálatokat teljesíteni.¹¹⁸

A Vitézi Rend Magyarország egész területén tevékenykedett és az élet több területén¹¹⁹ is szerepet vállaltak a tagjai, ebből adódóan a Horthy-korszak egyik legmeghatározóbb szervezetének tekinthető.¹²⁰ A Vitézi Rend az 1926. évi XXII. t.-c. 6-19. §-a értelmében képviseltethette magát az országgyűlés felsőházban, ahova egy tagot delegálhatott.¹²¹ Az Országos Vitézi Szék 1922-ben nyújtotta be indítványát, melynek hatására megszületett a

¹⁰⁸ Fekete: *A Vitéz Rend Története*. 121.

¹⁰⁹ Angelovics: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. 21.

¹¹⁰ Tátrai: *A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig*. 73.

¹¹¹ Scheftsik (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*. 229.

¹¹² Horthy Miklós az 1929. évi vitézavatáson elhangzott avatóbeszédében kitér arra, hogy azért lesz az az utolsó ünnepélyes vitézavatás (mi, mint az utókor látjuk, hogy nem ez volt az utolsó), mert nincs elég föld, hogy minden avatott vitéznek adjanak vitézi telket.

¹¹³ A 40-es évektől a zsidó eredetű birtokok is megjelentek.

¹¹⁴ Scheftsik (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*. 229.

¹¹⁵ Scheftsik (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*. 229.

¹¹⁶ *A Vitézi Rend kis kátéja*. 12.

¹¹⁷ *A Vitézi Rend kis kátéja*. 11.

¹¹⁸ *A Vitézi Rend kis kátéja*. 16.

¹¹⁹ Politikai képviselet, Leventemozgalom oktatói, társadalmi és gazdasági példamutatás, katonai szerepvállalás stb.

¹²⁰ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 7.

¹²¹ Scheftsik (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*. 229.

közigazgatás rendezéséről szóló 1929. XXX. te. 4. §-a, mely lehetővé tette a Vitézi Rend számára, hogy a törvényhatóságokban ne csak választás útján, hanem hivatalból is képviseljék magukat.¹²² A Vitézi Rend igen fontos állomás volt jákfai Gömbös Gyula számára is a politikai életben.¹²³ A Horthyhoz és politikájához való közeledésének a része volt, hogy az 1928/29. évi költségvetés vitáján elhangzott felszólalásában a Vitézi Rend mellett kardoskodott, illetve, hogy 1928-ban ő maga is belépett a Vitézi Rendbe.¹²⁴ A vitézek társadalmi szerepének erősítése és biztosítása érdekében az Országos Vitézi Szék 1933-ban társadalmi bizottságokat állított fel a vármegyékben.¹²⁵

Annak érdekében, hogy az erősödő revizionista gondolkodást és az ebből származó erőket a saját erősödésére használja a Vitézi Rend,¹²⁶ megalapításra került a Zrínyi Csoport, mely 1937-ben kezdte meg a munkáját,¹²⁷ melynek vezetőit az Országos Vitézi Szék nevezte ki.¹²⁸ A Vitézi Rend Zrínyi Csoportjának a feladatáról a „*Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1921–1941*” című könyv emlékezik meg. Az alábbiakat írják a Zrínyi Csoportról: „*A magyar katonai eszmény intézményes szolgálatában működő, tudományos, irodalmi és művészeti téren nemzetvédelmi, alkotó és propaganda tevékenységet végrehajtó szerv, mely munkásságát lapok, könyvek, és egyéb szellemi termékek kiadásával, továbbá előadások rendezésével stb. végzi*”.¹²⁹

Forrás bemutatás

A levéltári források mértéke a Vitézi Rend esetében igen szerény, mivel az Országos Vitézi Szék iratanyaga Budapest ostromakor megsemmisült.¹³⁰ A megmaradt iratok egy jelentős részét pedig, vitéz Benkő Béla vezérőrnagy irányítása alatt nyugatra szállították, ahol nyoma veszett az iratoknak.¹³¹ A központi iratanyag megsemmisüléséből és eltűnéséből adódóan a vármegyei szinten keletkezett iratanyagok szerepe felértékelődött, azonban ezen iratok kutatása is nehézkes. A megyei levéltárak, illetve a budapesti levéltár felkeresésének köszönhetően megállapítható volt, hogy 9 megyei levéltár¹³² kivételével az összes többi megyei levéltár,

¹²² Tátrai: A Vitézi Rend első évtizedének története. 79.

¹²³ Tátrai: A Vitézi Rend első évtizedének története. 80–81.

¹²⁴ Tátrai: A Vitézi Rend első évtizedének története. 80–81.

¹²⁵ Tátrai: A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig. 43.

¹²⁶ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920–1945*. 22–23.

¹²⁷ Négyesy László: A Vitézi Rendről II. (1920–1945). In: Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): *Zounek – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 15*. Szolnok: SZOLTISZ KFT Nyomdaüzeme, 2000. 233.

¹²⁸ Hellebronth: *Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920–1941*. 31.

¹²⁹ Hellebronth: *Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920–1941*. 31.

¹³⁰ Tátrai: A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig. 63.

¹³¹ Tátrai: A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig. 63.

¹³² Baranya megye, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Békés megye, Fejér megye, Veszprém megye, Pest megye, Somogy megye, Jász-Nagykun-Szolnok megye, Komárom-Esztergom megye.

illetve a budapesti levéltár nem rendelkezik a Vitézi Rendre vonatkozó külön gyűjtött iratanyaggal.¹³³ Azon megyei levéltárak, illetve a budapesti levéltár esetében, ahol nincs a Vitézi Rendre vonatkozó külön gyűjtött iratanyag, ott az egyéb iratanyagok tartalmazzanak/tartalmazhatnak sporadikus, a vármegyei Vitézi Székekre vonatkozó iratokat.

A Vitézi Rend Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei tagjainak kutatásához a fő alapot a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára állományában található 2,5 iratfolyóméter iratanyag adta. A levéltárban őrzött iratanyag egykor a Vitézi Rend Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Székének a tulajdonában volt, mely a Vitézi Rend megszűntetése után került be a megyei levéltár állományába. Az iratok esetében feltételezhető, hogy az eredeti állománynak csak egy része az, ami bekerült a levéltárba és ezáltal megőrződött az utókor számára. Erre abból lehet következtetni, hogy bár a vármegyei Vitézi Szék felállításától (1921-től) a Vitézi Rend Horthy-korszak béli működésének az utolsó évéig (1944-ig) találhatóak iratok és feljegyzések, azonban bizonyos részek vizsgálatakor hiány tapasztalható az időrendben lévő iratoknál, illetve ismerve a Vitézi Rend történetét, vannak olyan események, amelyekről nincsenek iratok. Az említett hiányosságok ellenére, igen jelentősnek mondható a megmaradt irat mennyiséget. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei levéltár által őrzött iratanyag igen vegyes összetételű, mind az iratok minősége, mind a tartalmuk tekintetében. Amennyiben csoportosítani szeretnénk az iratállományt, akkor beszélhetünk bizalmas iratokról, vitézi birtokokkal kapcsolatos iratokról, iktató- és mutatókönyvekről, állomány nyilvántartásra szolgáló iratokról, illetve kisebb iratokról, amelyek nem tartoznak az említett csoportokba, de mennyiségükből adódóan nem csoportképezőek.

A bizalmas iratok csoportjába olyan dokumentumok és levelezések tartoznak, amelyek a vármegyei Vitézi Szék munkája következtében keletkezett. Ide tartoznak a különböző belső szervek és bizottságok iratai, így a vitézi társadalmi bizottságok illetőleg a tisztí és legénységi fegyelmi bizottság vármegyei iratanyaga. Ugyanitt megtalálható az élesztő képviseleti engedéllyel rendelkező vármegyei vitézek névsora és adatai.¹³⁴ Továbbá megtalálható a Délvidékre és Dél-Baranyába áttelepülni jelentkező vitézek¹³⁵ névsora. Legvégül idesorolhatók a Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző Intézettel kapcsolatos vármegyei iratok. A vitézi birtokkal

¹³³ Jász-Nagykun-Szolnok megyei levéltárban 2.5 iratfolyóméter, Komárom-Esztergom megyei levéltárban 2,04 iratfolyóméter, a Pest megyei levéltár esetében pedig 1.7 iratfolyóméter anyag található a Vitézi Rendről. A többi (Vitézi Rend iratanyaggal rendelkező) megyei levéltár iratanyaga a 0.5 iratfolyóméter iratanyagot sem éri el.

¹³⁴ Élesztő képviseleti engedély. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL JNSZML), Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 2. a. levelezés. 1939. 8-570.

¹³⁵ A területgyarapodások következtében új földbirtokok váltak elérhetővé a Vitézi Rend számára, amelyet a leendő helyi vitézek, illetve az ország más részeiről, szervezett betelepítéssel érkező vitézeknek szántak.

kapcsolatos iratokhoz tartoznak a vitézi telkek birtoklapjai, a vitézi telkek felszereltségéről készült birtok leltárak, illetve a készletleltárak. Továbbá az alábbi csoportba tartoznak a vitézi telkek kapcsán keletkezett zárlati naplók, illetve a második világháborús vitézek ingatlanügyeinek iratanyaga.¹³⁶

Az állomány nyilvántartásra szolgáló iratok csoportjába a kettő törzskönyv, a változási kimutatások és a nyilvántartó parancsok tartoznak. A változási kimutatásokban a vármegyei vitézek számában bekövetkezett létszámbeli változásokat rögzítették,¹³⁷ a nyilvántartó parancsokban pedig az egyéb változásokat rögzíti (házasodás, gyermek születés stb.). Az iktató- és mutatókönyvek csoportját az iktatókönyvek és mutatókönyvek összessége képezi. Ez a két könyvtípus a vármegyei Vitézi Szék iratanyagának a könnyebb kezelését szolgálta. Hogy egy párhuzammal éljek, ezek a könyvek olyanok, mint a könyvtárban napjainkban használt számítógépes keresőmotorok, amelyek segítségével könnyebben megtalálhatók a keresett iratok (könyvtár esetében könyvek). Az utolsó egység, a kisebb iratokból képződő csoport, amelyben iratok és tárgyi emlékek is megtalálhatók. Ezek az iratok a mennyiségükből adódóan nem képeznek önálló csoportot (feltehetően nem maradt ránk a teljes iratanyag). Továbbá ide tartoznak a vármegyei élethez kapcsolható tárgyi emlékek (meghívók, belépők) illetve egyes vitézek személyes tárgyai (igazolvány, kitüntetés adományozó okirat, fénykép).

A Vitézi Rend esetében megemlíteném, hogy nem csak a Horthy-korban megjelent különböző könyvekben és egyéb írott művekben találhatóak információk, hanem a Vitézi Rend rendelkezik saját kiadású könyvekkel és egyéb írott művekkel is. A korabeli források használata alapvető jelentőséggel bír, azonban egyes esetekben csak részlegesen vagy egyáltalán nem megoldható egy-egy forrás használata. Ennek oka, hogy a háborúban nagy mennyiségben semmisültek meg a példányok, illetve az 1945 utáni politika nem kedvezett a Horthy-korban megjelent könyveknek, amelyek jószérivel betiltásra kerültek és egyes példányok még megsemmisítésre is.

A fentiekben leírtakból adódóan az egyes könyvek kis számban maradtak fenn, amelyből adódóan a pénzbeli értékük (a tudásbeli értékük mellett) felemelkedik, és nehezen elérhetővé válik (a magas vételár miatt). Azon példányok, amelyek bekerülnek a könyvtárakban, sok esetben csak korlátozottan hozzáférhető, hogy a könyvtár, így óvja a birtokában lévő könyvek állapotát. Bizonyos esetekben előfordul, hogy egy-egy könyvnek jelenik meg hasonmás kiadása, de nem általános jelenség. A dolgozatomban 4 korabeli, a Vitézi Rend által kiadásra került könyvet tudtam felhasználni. A felhasznált könyvek „*A Vitézi*

¹³⁶ Az iratok szempontjából külön kezelték az első világháborús és a második világháborús vitézek ügyeit.

¹³⁷ Változás lehetett: halálozás, költözésből adódó fogyás vagy bővülés, illetve a vitézi eskü letétele.

Rend kis kátéja”, „*A Vitézek Albuma*”, „*A tízéves Vitézi Rend 1921-1931*”, a „*Vitézi Rend története, szervezete és a tagjainak névkönyve 1920–1941*”. A négy könyv közül „*A Vitézi Rend kis kátéja*” és a „*Vitézi Rend története, szervezete és a tagjainak névkönyve 1920–1941*” volt, amelyet hasonmás (reprint) kiadásban tudtam használni, a másik kettő könyv esetében pedig, magányszemélyek bocsájtották rendelkezésre a könyveket. A Vitézi Rend saját kiadású könyvei mellett lehetőségem volt használni (mint korabeli forrást) a Dr. vitéz szolnoki Scheftsik György által szerkesztett „*Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*” című könyveket. A vármegyei vitézek arányait, illetve országos és vármegyei arányok vizsgálatok során a kettő fennmaradt törzskönyv és az 1920. évi és az 1930. évi népszámlálás adatai alapján került feldolgozásra.¹³⁸

A Vitézi Rend esetében megjegyzendő, hogy 1945 és 1990 között ritkán kutatott, így ezen időszakból kisszámú tudományos munka látott napvilágot. Esetemben az említett időszakból egy darab tudományos művet tudtam felhasználni, amely Dr. jur. Négyessy László, 1974-ben megjelent munkája volt. A Vitézi Rend nagyobb kutatása az 1990-es években indul el főleg. A legtöbb szakirodalom a témában az 1990-es és 2000-es években keletkezik. A témában a három legfrissebb mű (amelyet fel is használtam), a Fekete Ferenc (2011) által írt „*A Vitéz Rend Története*”, a Kerepeszki Róbert (2013) által írt „*A Vitézi Rend 1920-1945*”, illetve az Angelovics Helga (2014) által írt „*Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938*”. Azonban megemlíteném, hogy a kutatás ez idáig a Vitézi Rend általános történetének a vizsgálatára törekedett (egy-két megyei szintű vizsgálat volt csupán eddig).

Fő forrásom: a törzskönyv

Az iratok közül az alábbi kutatásnak a fő gerincét a fennmaradt kettő darab törzskönyv képezi. Az első törzskönyv 1934-ben,¹³⁹ a második törzskönyv pedig 1939-ben¹⁴⁰ készült. A törzskönyvek azért képezték az alábbi kutatásom fő forrását, mivel a fennmaradt iratok közül, ezek szolgáltatják a legtöbb információt az egykori rendi tagság esetében. Hangsúlyosnak tartom megjegyezni, hogy mivel kettő törzskönyv készült, két különböző évben, ezáltal a kettő között vannak eltérés, hiszen a személyi állomány, illetve bizonyos adatok esetében is történtek változások. A törzskönyvek feladata volt, hogy a Vitézi Rend Jász-Nagykun-Szolnok

¹³⁸ Az 1920. évi népszámlálás adatai csak a vallási összetétel vizsgálata során kerültek alkalmazásra, ugyanis az 1920. évi népszámlálás esetében vannak pontatlanságok (több adat esetében is). A hibákat az 1930. évi népszámlálásban kerültek korrigálásra, azonban az 1930. évi népszámlálás során az unitáriusokat nem számlálták külön, így itt szükséges volt az 1920. évi népszámlálás adatait használni.

¹³⁹Törzskönyv 1921–34. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL JNSZML), Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁴⁰ Törzskönyv 1921–39. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL JNSZML), Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

vármegyei tagjainak az adatait összegyűjtse, hogy ezáltal egy pontos tagnyilvántartás jöjjön létre. A kettő törzskönyv által őrzött személyek adatainak az összefűzésével az látható, hogy összesen 660 személy adatait tartalmazzák.¹⁴¹ A kettő törzskönyv a 20-as és a 30-as évek személyi állományát tükrözi, mivel a 40-es években avatott vitézek közül csak kettő került bevezetésre,¹⁴² viszont a többi vitézzé avatott személy nem.

A törzskönyvbe, az alábbi adatok felvezetésére volt lehetőség az egyes személyek esetében: sorszám, Országos Vitézi Szék iktató szám (a továbbiakban: O. V. SZ. It. szám), saját iktatószám (a továbbiakban: saját it. szám), név, születési idő, vallás, családi állapot, foglalkozás, volt katonai rang és csapat, az illető kitüntetései, sorolási pontszám, avatás éve, lakhely.¹⁴³ A felsoroltakon kívül még lehetőség volt az adott személy vitézi telke adatainak a lejegyzésére, amennyiben telkes vitéz volt. A vitézi telek kapcsán lejegyezhető adatok a következők voltak: vitézi telek fekvése,¹⁴⁴ telek nagysága, Országos Földbirtokrendező Bizottság ítélet száma (a továbbiakban: O. F. B. ítélet száma), saját iktató száma (a továbbiakban: S. it. száma), telek vázrajza, telek kat. tiszta jövedelme, kötelezőt aláírta, telket átvette, felmérési költség befizetve (a továbbiakban: felm. költs. befizette), Országos Vitézi Szék hozzájárulás (a továbbiakban: O. V. Sz. hozzájárulás) és a telek ára.¹⁴⁵ Továbbá a fent említetteken kívül volt lehetőség felvezetni a személy várományosát, a Levente mozgalomban betöltött szerepét, hogy végzett-e földműves iskolát, illetve egy megjegyzés rovat is volt, ahova olyan információkat írhattak le, amelyet a fenti helyekre nem volt lehetőség.¹⁴⁶

A törzskönyvek bár részletes adatlejegyzésre adtak lehetőséget, azonban vannak esetek, amikor az adatok nem kerültek lejegyzésre vagy hiányosan lettek bevezetve. A személyes adatok esetében, az O. V. SZ. It. szám, a név, a születési idő, a foglalkozás, a volt katonai rang, a vallás, a családi állapot, az avatás éve, a sorolási pontszám, a kitüntetések és a lakhely van a

¹⁴¹ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁴² Sümeghy Gyula (4205) és ifj. K. Nagy Lajos (9754/I) kerültek csak bevezetésre a 40-es években avatottak közül, akik esetében megállapítható, hogy 1940-ben avatták őket vitézzé. Az nem megállapítható, hogy miért kerültek bevezetésre.

¹⁴³ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁴⁴ A telek fekvése alatt azon települést kell érteni, ahol a telek megtalálható volt.

¹⁴⁵ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁴⁶ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

legtöbbször csak leírva.¹⁴⁷ Sajnálatosan a személy egykori katonai egysége összesen 24 alkalommal van feltüntetve.¹⁴⁸ Ez azt jelenti, hogy a személy alapadatai sikeresen megismerhetők, melyek jó kutatási alapot adnak, viszont a kutatás alapját csorbítja a volt egység feltüntetésének hiánya. A katonai egység fel nem tüntetéséből adódik, hogy a személyek katonai múltjának egy jelentős elemét nem lehet megismerni (csak a törzskönyvekből), így ez további források bevonását és további kutatásokat igényel. Megemlíteném, hogy 2 esetben előfordul, hogy a fent említett adatok közül az illető nevén kívül más nem került lejegyzésre. Az oka nem ismert, hogy miért történhetett meg az, hogy nem került olyan alaposan bevezetésre az alábbi két személy, mint a többi vitéz.

A várományosi jogon avatásra kerülő vitézek esetében az tapasztalható, hogy az adatok esetében kevesebb van feltüntetve. Ennek az oka, hogy a várományosként avatott vitézek nem szolgáltak háborúban, így nem szerezhették ki a kitüntetést, ebből adódóan az ő esetükben nem lesznek kitüntetések feltüntetve. A várományosok esetében a legtöbbször feltüntetett adatok az O. V. SZ. It. szám, a név, a születési idő, a vallás, a családi állapot, az avatás éve, a lakhely, illetve az ő esetükben a születési idő mellett feltüntetik a születési helyet is,¹⁴⁹ mint plusz információ.¹⁵⁰ Az adatok esetében megállapítható még, hogy a vitéz saját it. számának megadásával 43 vitéz esetében éltek, illetve a sorszám egy esetben sem került rögzítésre.¹⁵¹

Azon vitézek esetében, akik valamilyen úton vitézi telekhez jutottak, lehetőség volt a telek adatainak feljegyzésére. A kettő törzskönyvben együttesen 126 személynél vannak feltüntetve ilyen jellegű adatok.¹⁵² A 126 személy esetében feltüntetett telek megtevesztő lehet, mivel azt a benyomást kelti, hogy ha ennyi emberrel van telekadat feljegyezve, akkor az 126

¹⁴⁷ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁴⁸ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁴⁹ Az érdemszerző vitézek esetében a születési hely nincs feltüntetve. Azonban hozzá teendő, hogy a törzskönyvek csak a születési idő rögzítését írja elő, így ez nem róható fel azon személynek/személyeknek, akik az adatokat rögzítették.

¹⁵⁰ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁵¹ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁵² Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

telket jelent. Bár egy 1938. július 7-én keletkezett vitézi telek kimutatás¹⁵³ alátámasztja, hogy összesen 126 földbirtok van a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék tulajdonában, azonban a törzskönyvekbe felvitt eseteknél kimutatható az, hogy van olyan földbirtok, amely nem csak egy személy esetében van feltüntetve. Összesen 7 olyan vitézi telek van, amely esetében kimutatható, hogy kettő személyhez is fel van tüntetve ugyan az a telek. Ez azért történhetett meg, mivel ezen esetek mindegyikében az érdemszerzőnél és az ő várományosánál van ugyanaz a föld feltüntetve. A 7 esetből 6 esetben megállapítható volt, hogy a föld átszállott az érdemszerzőről a várományosra, 1 esetben pedig észrevehető, hogy nem szállt át a vitézi telek, mégis felvan tüntetve a vitézi telek a várományosnál is.¹⁵⁴ A fentiek alapján elmondható, hogy a két törzskönyvben összesen 119 vitézi telekről vannak adatok felvezetve, vagyis a már említett vitézi telek kimutatás alapján 7 birtok nem került felvezetésre a törzskönyvben. A 7 vitézi telek, amely nem szerepel a törzskönyvekben a törzskönyvek készülési időpontjakor a megyei Vitézi Szék irányítása alatt állt, így nem kerültek a törzskönyvekben lejegyzésre.¹⁵⁵

A telkek kapcsán lejegyzett adatok esetében érzékelhető, hogy nagyon hiányosak. A legtöbb esetben lejegyzett adat a telek elhelyezkedése, a telek nagysága és a telek ára.¹⁵⁶ Az adatok közül a telket átvette esetében 80 alkalommal került lejegyzésre, az O. F. B. ítélet számát pedig 57 alkalommal vezették be a törzskönyvekbe, az O. V. Sz. hozzájárulás összesen kettő esetben került lejegyzésre, illetve a S. it. száma és a kötelezőt aláírta csak egyetlen egy esetben volt lejegyezve.¹⁵⁷ A telek vázrajza, a telek kat. tiszta jövedelme, illetve a felm. költs. befizette esetében az észlelhető, hogy egyetlen esetben se került lejegyzésre.¹⁵⁸ Összességében azt lehet mondani a telkek adatainak az esetében, hogy a legáltalánosabb adatokat feltüntették minden esetben, bizonyos adatokat pedig csak esetenként tüntettek fel és voltak olyan adatok, amelyeket egyáltalán nem jegyeztek le. Az adatok lejegyzési hiányából adódóan, az adatokból levonható következtetések esetében sokkal korlátozottabbak a lehetőségek. Ahhoz, hogy

¹⁵³ Vitézi telek kimutatás (1938. július 7.). Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL JNSZML). Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 2. a. levelezés. 1938. 1-563.

¹⁵⁴ Ennél az esetről a várományosnál ceruzával vannak feljegyezve az adatok.

¹⁵⁵ Birtoklapok. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL JNSZML). Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 5. b., Birtoklapok. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL JNSZML). Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 6. b.

¹⁵⁶ 2 eset kivételével mindig lejegyzésre került.

¹⁵⁷ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁵⁸ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

nagyobb következtetéseket lehessen levonni, sokkalta nagyobb kutatást kell elvégezni, amelyben a földekhez kapcsolódó megmaradt egyéb iratok segítenek.

A törzskönyvek esetében egy igen fontos információ lejegyzési lehetőségnek tekinthető, a megjegyzés rovat, illetve az, hogy lehetőség van az adott vitéz esetében lejegyezni a várományosát, a leventemozgalomban betöltött szerepét s hogy végzett-e földműves iskolát. A fent említett négy lejegyzési lehetőség közül a megjegyzés rovatot használták ki a legtöbb esetben. Ezen rovatba bármilyen jellegű információt lejegyezhetett a törzskönyv vezetője. Leggyakoribb esetben a megyei állományból való távozást jegyezték fel ide. Ennek az oka, hogy a vitéz amennyiben átköltözött egy másik vármegyébe, akkor átkerült az új lakhelye szerinti vármegye állományába. Ilyen esetben lejegyzésre került, hogy melyik megye állományába került át, illetve a nyilvántartási parancs száma.¹⁵⁹ Megfigyelhető, hogy másik vármegyébe való átkerülés esetén a személy felvezetett adatainak lejegyzési helyét egy nagy X-szel áthúzzák.¹⁶⁰ Ezt a módszert feltételezhetően azért alkalmazták, hogy a törzskönyv használatakor azonnal látható legyen, hogy az adott személlyel már nem kell „számolniuk”.

A megyei állomány változására a másik opció, amely megjegyzésként leírtak esetlegesen, az nem más, mint a Vitézi Rend soraiból való távozás. A Vitézi Rendből való távozásnak kettő opciója figyelhető meg a törzskönyvekben. Az egyik távozási mód a saját maga által való kilépés, a másik eset a Rendből való törlés, amelyre akkor került sor, ha az adott személy nem teljesítette az előírtakat vagy méltatlanná vált a „vitézi” címhez. Ilyen esetekben is megfigyeltem, hogy nagy X-szel kihúzzák az adatait. A fentebb említett, gyakoribb megjegyzések mellett előfordulhattak más feljegyzések is, de ezek ritkábbaknak mondhatók.¹⁶¹ Összesen 6 olyan eset volt, amikor a törzskönyv megírója nem a megjegyzés rovatot használta valamilyen információ közlésére, hanem csak beírta valahova, az adott személy adatai mellé.¹⁶² Ezt a lejegyzési módok akkor is alkalmazták, amikor a megjegyzés rovatban semmilyen információ sem szerepel, vagyis lett volna lehetőség a megjegyzés rovatot használni.

A megjegyzés rovat mellett a várományos feltüntetésével is éltek, azonban nem minden várományossal rendelkező érdemszerző esetében tüntették fel. Megállapítható, hogy azon

¹⁵⁹ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁶⁰ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁶¹ Ilyen lehetett: gyermekszületés, ideiglenes felfüggesztés stb.

¹⁶² Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

személyek esetében tüntették fel a várományost, akiknek nem volt felavatva a várományosa akkor, amikor az adott törzskönyvet készítették.¹⁶³ A várományos feltüntetése alatt azt kell érteni, hogy lejegyezték a keresztnévét és a születési idejét, több adatot egy esetben sem került leírásra.¹⁶⁴

A leventemozgalomban betöltött szerepkör feltüntetésével, illetve földműves iskola feltüntetésével egy esetben sem élt a törzskönyvek írója.¹⁶⁵ Az alábbi feljegyzési hiányból következhet az a feltételezés, hogy a törzskönyvekben szereplő vitézek egyike sem volt sem a leventemozgalom része, illetve, hogy nem végzett egyikük sem földműves iskolát, azonban ezt a feltételezést nem tartom helyesnek. A leventemozgalomban a Vitézi Rend tagjai országos szinten részt vettek, mint leventeoktató, amelyet „*A tízéves Vitézi Rend 1921–1931*” című könyv is alátámaszt. A könyvben Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézeinek esetében 47 leventeoktatót számlál, a vármegyei vitézek soraiban.¹⁶⁶ A leventemozgalomban való vitézi jelenlétre más könyvekben is található utalás, egy-egy vitézzel kapcsolatos feljegyzés esetében. Példának okáért, a „*Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*” című könyvben megtalálható vitéz Iványi Károly¹⁶⁷ rövid bemutatása és itt lejegyzésre került, hogy levente főoktató.¹⁶⁸ A fentiekben leírt információkból adódóan a lejegyzés hiánya nem a leventemozgalomból való kimaradását jelenti a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek esetében, hanem a törzskönyvek hiányosságát.

A földműves iskola rovat kihagyásánál feltételezhető (az eddigi hiányokból kiindulva), hogy ismételten a törzskönyvek hiányosságáról van szó és egyszerűen nem kerültek bevezetésre a törzskönyvekbe az adott személyeknél, hogy ilyen jellegű iskolát végeztek. Ezt a feltételezést alátámasztja, hogy Jász-Nagykun-Szolnok vármegye törvényhatósága 1926. szeptember 24-től, két alapítványi hely költségeit (éves szinten) vállalta a Vitézi Rend örkényi gazdaképző iskolájában.¹⁶⁹ Ezenfelül a vármegyei Vitézi Szék fennmaradt iratai között található egy lista, amelyen azon (vitézi felmenővel rendelkező) gyermekek névsora található, akik elvégezték a

¹⁶³ A fel nem avatás ténye a várományos életkorából adódott, mivel a bejegyzés keltkor még nem volt vitézzé avatható korú.

¹⁶⁴ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁶⁵ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁶⁶ Szécsy Imre – Oszlányi Kornél – Oszlányi József – Farkass Jenő (szerk.): *A tízéves Vitézi Rend 1921–1931*. Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 1931. 212.

¹⁶⁷ Kunszentmártoni lakos, a Vitézi Rend Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei tiszti vitézek egyike (1928-ban avatták vitézzé).

¹⁶⁸ Scheftsik (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*. 107.

¹⁶⁹ Scheftsik (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*. 230.

Vitézi Rend örkényi gazdaképző iskoláját.¹⁷⁰ Maga a lista az 1926/27-es tanévtől az 1944/45-ös tanévig¹⁷¹ tartalmazza azon gyermekeket, akik elvégezték vagy elkezdték¹⁷² a tanulmányaikat. Ebből adódóan, ha az érdemszerző édesapáknál nem is, de egyes várományosok esetében lehetőség volt arra, hogy feltüntessenek földműves iskolai végzettséget.

A törzskönyvek esetében még megfigyelhető, hogy amennyiben a vitéz posztumusz került avatásra, vagy a törzskönyvek születésének idejében hunyt el, akkor egy fekete keresztet tettek a neve mellé vagy a neve elé kiírták a „néhai” jelzőt.¹⁷³ Ez a két jelölési mód igen hasznos, mivel így azonnal látható, hogy egy elhunytól van szó.¹⁷⁴

A törzskönyvek esetében egy igen lényeges megállapítást tehet meg a vármegyei vitézek összetételének kapcsán. Ez a megállapítás az, hogy nem csak a Jász-Nagykun-Szolnok vármegye területén született vitézek minősülnek Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitéznek. Ennek két oka volt, amelyből az első, hogy (amint már volt róla szó) a Vitézi Rend területi alapelvein működött, így amennyiben egy vitéz elköltözött Jász-Nagykun-Szolnok vármegye területéről, akkor ő átkerült az új lakhelyének megfelelő vármegyei Vitézi Szék taglistájára, ezáltal csökkent a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék állománya.¹⁷⁵ A leírt költözésekből adódó mozgáson kívüli ok pedig az, hogy amennyiben vitézi telekkel rendelkező vitézről volt szó és a vitézi telek nem a lakhelye szerinti vármegyében volt megtalálható, akkor a vitézi telek volt a mérvadó. Ez azt jelentette, hogy például a vitéz nem Jász-Nagykun-Szolnok vármegye területén lakott, de mégis a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék állományába tartozott, mivel Jász-Nagykun-Szolnok vármegye területén helyezkedett el a vitézi telke. A vitézi telkekkel kapcsolatosan leírtakra jó példa vitéz bilkei Lipcsey Márton nyugállományú tábornok,¹⁷⁶ a 3. számú Vitézi Törzsszék törzskapitányának¹⁷⁷ példája. A

¹⁷⁰ Előjegyzés a V. R. Örkényi Gazdaképző Intézet tanfolyamán végzett tanulókról. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 4. a. társadalmi biz. ir. 1944. 1-9/társ.biz.

¹⁷¹ Előjegyzés a V. R. Örkényi Gazdaképző Intézet tanfolyamán végzett tanulókról. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL JNSZML). Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 4. a. társadalmi biz. ir. 1944. 1-9/társ.biz.

¹⁷² A front közeledtével az 1944/45-ös tanévet nem volt lehetséges befejezni.

¹⁷³ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁷⁴ Ez a jelölés bizonyára sokat segített a törzskönyvek vezetőjének, illetve a kutatást is segíti.

¹⁷⁵ Természetesen a levezetett folyamat fordítva is igaz, így volt lehetőség a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék állományának bővülésére is.

¹⁷⁶ Scheftsik (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*. 232.

¹⁷⁷ Hellebronth: *Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920–1941*. 127.

törzskapitány úr lakhelye Budapest volt, viszont a vitézi telke Dévaványán volt,¹⁷⁸ így a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék állományához tartozott, hiába nem élt itt.¹⁷⁹

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézeinek összetétele

A Vitézi Rend Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézeinek az összetételbeli vizsgálatok vizsgálataira került a vitézek születési éve, az érdemszerzők és várományosok aránya, vitézavatásuknak az éve, egykori rendfokozatuk, a családi állapotuk, a vallási hovatartozásuk és a foglalkozásuk. A vármegye vitézeinek az esetében a családi állapotuk, a foglalkozásuk és vallási hovatartozásuk összehasonlításra került a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei és a magyarországi lakosság adataival is. A leírt elemzési pontok esetében a két fennmaradt törzskönyvben található adatok, illetve az 1920. évi és az 1930. évi népszámlálások adatai szolgáltak elemzési alapnak. A törzskönyvek esetében kiemelő, hogy a feljegyzések kapcsán fennálló hiányosságokból adódóan az egyes vizsgálatok esetében egy alkalommal sem tudtam mind a 660 vitéz adatával dolgozni.

A születési évek esetében 649 személy adatával volt lehetőség dolgozni.¹⁸⁰ A születések esetében azonnal megállapítható, hogy a legkorábbi születési időpont az 1872-es év, a legkésőbbi születési időpont pedig az 1922-es év. A két szélsőértékből kiszámítható, hogy pontosan egy 50 évnyi időintervallum az, amikor a vármegye vitézei születtek. A születések évtizedekre való bontása után, az figyelhető meg, hogy az 1870-es években 25, az 1880-as években 165, az 1890-es években 303, az 1900-as években 29, az 1910-es években 83 és az 1920-as években 44 vármegyei vitéz született.¹⁸¹ A születési számok eloszlásából jól látható, hogy az 1880-as és 1890-es évek szülöttjei vannak létszámbéli többségben a vármegyei vitézek között. A megfigyelhető létszámbéli fölénynek az az oka, hogy ennek a két évtizednek a szülöttjei vették ki a legnagyobb részüket az első világháborúból, ugyanis az alábbi két évtizedben megszületett férfiak adták a hadköteles férfi lakosság legnagyobb hányadát. Az összesített adatok, azt a feltételezést is előrevetítik (amelyet a következő pontban fogok vizsgálni), hogy a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek döntő többsége az érdemszerzőkből tevődik össze, nem pedig várományosokból. Születési évszámok közül

¹⁷⁸ A tárgyalt korszakban még nem Békés megyéhez tartozott a település, hanem Jász-Nagykun-Szolnok megyéhez.

¹⁷⁹ Scheftsik (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*. 202.

¹⁸⁰ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁸¹ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

kiemelkedik az 1892-es év, mivel az alábbi évben született a legtöbb (46 fő) vármegyei vitéz, illetve az 1892-es év a középpontja annak az intervallumnak, amely 1882 és 1899 között látható, és amely esetében megfigyelhető, hogy a születési szám folyamatosan 10 feletti volt.¹⁸²

A kettő törzskönyvben szereplő vitézek közül összesen kettő személy esetében nem volt lehetséges megállapítani, hogy érdemszerzőként vagy várományosként kerültek-e a Vitézi Rend soraiba. Ebből adódóan összesen 658 személy adata volt vizsgálható.¹⁸³ Az adatok összesítése utáni eredmény alapján, a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek esetében 504 fő érdemszerzőről és 154 fő várományosról lehet beszélni.¹⁸⁴ A két csoport létszáma alapján kijelenthető, hogy a 20-as és 30-as években a vármegyei vitézek között az érdemszerző vitézek voltak többségben. Az alábbiak azt jelentik, hogy a vármegyéhez köthető vitézeknek a 76.4%-a szolgált az első világháborúban és rendelkezett harci tapasztalattal. Továbbá ez a magas számbeli különbség azt is jelenti, hogy a vitézek életkorbeli megoszlása esetében az idősebb generációk nagyobb számban képviseltetik magukat a vizsgált időszakban.

Az avatási időpontok esetében 634 személy adata állt rendelkezésre.¹⁸⁵ Azonban kiemelendő, hogy bár a törzskönyvek a 20-as és 30-as éveket őrzi, ennek ellenér tartalmaz kettő 1940-es avatású vitézt is. Nem állapítható meg, hogy a két 1940-es avatási időpont miért került bejegyzésre. Ebből adódóan, mivel a 20-as és 30-as évek avatásai kerültek elemzésre, így 632 személy adataival történt meg a vizsgálat.¹⁸⁶ Azonnal szembetűnő adat, hogy 1921-ben 7 személy került avatásra, így egy éven át egy nagyon csekély létszámú állományról lehet beszélni. Ezen 7 személy között azonban van egy kiemelendő vitéz, aki nem más, mint vitéz Bagi Mátyás tiszthelyettes.¹⁸⁷ Vitéz Bagi Mátyás azért említhető külön, ugyanis ő egyike azon 24 Arany Vitézségi Érmes vitéznek, akik 1921. május 22-én (elsőként) megkapták vitézi

¹⁸² Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁸³ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁸⁴ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁸⁵ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁸⁶ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁸⁷ Békésszentandrásan született 1887. január 12-én (A Vitézek Albumában tévesen 1897) és az első világháborúban megjárta a szerb, az orosz, a román, az olasz és a francia harcteret. Tiszaföldváron élt és ott is kapott vitézi telket.

telkeiket.¹⁸⁸ A fentiekből adódóan vitéz Bagi Mátyás tekinthető az első telkes vitéznek Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek között.

Az 1921-es év kis létszáma után azonban megnövekedtek az avatottak száma és a 20-as években hullámzó tendenciával, de jelentős számban (minden évben több mint 20 főt) avattak a vármegyei vitézek közül.¹⁸⁹ A vármegye esetében az 1920-as avatások közül (illetve az összes ünnepélyes avatás közül) az 1929-es vitézavatáson lettek a legtöbben (87 fő) vitézzé avatva az vármegyei állomány tagjai közül.¹⁹⁰ Ezen magas szám kettő okra vezethető vissza. Egyik ok az, hogy eddigre már jól látható volt a magyar társadalom tagjainak, hogy a Vitézi Rend tagjai milyen kedvezményekben részesülnek, így ez ösztönözte az embereket, hogy ha megfelel a kritériumoknak, akkor csatlakozzon a vitézek sorába. A másik ok az volt, hogy az 1929-es vitézavatást mind a sajtóorgánumok, mind a Vitézi Rend is úgy közölte le, hogy ez lesz az utolsó ünnepélyes vitézavatás,¹⁹¹ így ez egy plusz ösztönző erővel bírhatott az emberek számára. Kiemelendő a 20-as évek avatásaival kapcsolatban, hogy ez volt az egyetlen a Horthy-kori évtizedek közül, amikor az avatások mindegyike ünnepélyes vitézavatás volt, amely keretein belül Horthy személyesen avatta fel az összes vitézt. A 20-as években avatott vitézek összesítésével az is látható, hogy összesen 455 Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéhez köthető vitéz került avatásra ekkor.¹⁹²

Az 1930-as évek avatásainak létszámát tekintve, egy erőteljes visszaesést tapasztalható. A 30-as évek avatásainak esetében az állapítható meg, hogy a legnagyobb létszámú avatásoknak a három ünnepélyes nyílt avatás (1934, 1936, 1938) tekinthető, melyek közül kiemelkedik az 1938-as, mivel ekkor avatták a 30-as évek legnagyobb számú (54 fő) vármegyei vitézt. Az 1938-as vitézavatás a létszámbeli nagysága mellett azért is kiemelkedő, mivel ez volt a Horthy-kor utolsó ünnepélyes vitézavatása.¹⁹³ A 30-as évek kapcsán megfigyelhető, hogy összesen 177 vármegyei vitéz került avatásra ekkor.¹⁹⁴

¹⁸⁸ Szécsy – Oszlányi – Oszlányi – Farkass (szerk.): *A tízéves Vitézi Rend 1921-1931.* 80–81.

¹⁸⁹ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁹⁰ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁹¹ Angelovics: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. 18.

¹⁹² Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁹³ Angelovics: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. 19–21.

¹⁹⁴ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

A rendfokozatok esetében 498 vitéz egykori rendfokozatával volt lehetőség vizsgálatot végezni.¹⁹⁵ A vizsgálat során a Horthy-kor 20-as és 30-as éveiben, a Magyar Királyi Honvédség (továbbiakban: Honvédség) által a rendfokozatok besorolására alkalmazott csoportok kerültek alkalmazásra. Ennek megfelelően megkülönböztetésre kerültek: rendfokozat nélküliek, tisztesek, altisztek, tisztjelöltek, főtiszték, törzstisztek és tábornokok.¹⁹⁶ A Honvédségen belül rendszeresített rendfokozatok közül nem minden rendfokozat található meg a vitézek esetében, illetve vannak olyan rendfokozatok és elnevezések, amelyek a Császári és Királyi Hadseregben belül voltak rendszeresítve, azonban a Honvédség már nem használta. A kiválasztott csoportosítási elv és a megfigyelhető rendfokozatok alapján sikeresen kialakításra kerültek a megfelelő csoportok a vizsgálatához. Rendfokozat nélküliek: honvéd, közvitéz, huszár, hidász, tengerész, tűzér; Tisztesek: őrvezető, főtüzér,¹⁹⁷ tizedes, szakaszvezető; Altisztek: őrmester, tüzemester, törzsőrmester, főtüzmester, főfegyvermester, tiszthelyettes, alhadnagy; Tisztjelöltek: hadapród, zászlós; Főtiszték: hadnagy, főhadnagy, százados, Törzstisztek: őrnagy, alezredes, ezredes és a Tábornokok: tábornok (a törzskönyv nem részletezi a pontos rendfokozatot).¹⁹⁸

A rendfokozat nélküliek esetében egy viszonylag nagy lélekszámról beszélhetünk (72 fő), mely igen változatos fegyvernemi jelenlétet mutat. A vármegyei vitézek esetében találhatók a gyalogsághoz, a műszakiakhoz, a lovassághoz, a tüzérséghez és a haditengerészethez sorolható vitézek is. Ebből adódóan bár nincs képviseltetve a Honvédség minden fegyverneme, azonban egy viszonylag széles repertoárról beszélhetünk. A tisztesi állományúak esetében megállapítható, hogy a vármegyei vitézek közül a legtöbben tisztesi rendfokozatokkal rendelkeztek, így ez tekinthető a legnagyobb létszámú csoportnak (160 fő). Ezek mellett a tisztesi állományúaknál található a legnagyobb létszámmal rendelkező rendfokozat, a szakaszvezető (75 fő). A tisztesi állományt a Honvédségben és a vizsgálat esetében számok alapján is az altisztek követik.

Az altiszti állományú rendfokozottal rendelkező vitézik képezik a vitézek második legnagyobb csoportját (124 fő), amely azt jelenti, hogy a tisztesi rendfokozattal rendelkező vitézek után az altiszti rendfokozattal rendelkező vitézek alkotják a második legszélesebb

¹⁹⁵ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

¹⁹⁶ Dormándi László – Juhász Vilmos (szerk.): *Új Lexikon*. 6. köt. Budapest: Dante–Pantheon, 1936. 3274–3276.

¹⁹⁷ A főtüzér, az őrvezető tüzérségnél rendszeresített megnevezése.

¹⁹⁸ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

réteget a vármegyei vitézek esetében. Az altiszti rendfokozatok esetében figyelhető meg a legnagyobb sokszínűség a rendfokozatok elnevezése terén. Ez azért lehetséges, mert a Császári és Királyi Hadseregben egyes rendfokozatok esetében fegyvernemenként más-más fegyvernem specifikus elnevezést alkalmaztak.¹⁹⁹ Az altiszti rendfokozatok esetében három fegyvernem specifikus név található a vármegyei vitézek között, amelyek az őrmesteri és törzsőrmesteri rendfokozathoz köthetők.²⁰⁰ Az őrmesteri rendfokozat vitézek között megtalálható fegyvernem specifikus neve a tűzmester, a törzsőrmesteri rendfokozat esetében pedig kettő fegyvernem specifikus elnevezés, a főtűzmester és a főfegyvernemester figyelhető meg.²⁰¹

Az altiszteket a tisztjelöltek követik, amely esetében elmondható, hogy a második legkisebb létszámú (8 fő) réteg a vármegye vitézei között. A tisztjelöltek csekély száma azért volt lehetséges, mert az itt megtalálható rendfokozatok az átmenetek a tiszti és nem tiszti rendfokozatok között, így ide már kellett egy bizonyos fokú magasabb szintű képzettség és nem volt elég „csak” a bátorság és harctéri teljesítmény.

A tiszti állomány legelső csoportja a főtiszték rétege, amely a vitézek szempontjából a harmadik legnagyobb létszámú csoport (103 fő). A főtiszték esetében egy igen kiegyensúlyozott eloszlás figyelhető meg, hiszen 33 hadnagy, 35 főhadnagy és 35 százados alkotja a főtiszték csoportját. A főtiszték csoportja az egyedüli olyan tiszti rendfokozatúakból álló csoport, amelyben az előképzettség egy igen vegyes képet mutat, mivel nem csak hivatásos állományú tisztok találhatók a főtiszték soraiban, hanem a civil értelmiség tagjai (tanító, orvos, mérnök, stb.) is megfigyelhetők. A 103 főtisztből 19 hivatásos állományú tiszt található,²⁰² amely azt jelenti, hogy a főtiszték többsége a civil értelmiség soraiból került ki.

A törzstisztek közé 28 vitéz sorolható, így egy szűknek mondható réteget képeznek a vitézek esetében. A törzstisztek esetében megfigyelhető, hogy itt csak a fegyveres erők hivatásos állományú tagjai találhatók (a főtisztékkel szemben). Ez azt jelenti, hogy a 28 idesorolható vitéz rendelkezik azzal a tudással és tapasztalattal, amely lehetővé tette számukra, hogy bekerüljenek a törzstisztek közé. A legszűkebb réteget a tábornoki kar képezi (ahogy a honvédségben is). A vitézek között összesen három tábornok található, akik a következő

¹⁹⁹ Ördög László: Az altiszti rendfokozatok története. *Belvedere Meridionale*, 18. évf. (2006) 1–2. sz. 40–49.

²⁰⁰ Ördög: Az altiszti rendfokozatok története. 43–46.

²⁰¹ Ördög: Az altiszti rendfokozatok története. 40–49.

²⁰² Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

személyek voltak: vitéz bilkei Lipcsey Márton (törzskapitány), vitéz Kircsfalusy Vilmos és vitéz Párkányi Sándor.²⁰³

A családi állapotok esetében 635 személy idevonatkozó adatát vizsgálhattam.²⁰⁴ Jász-Nagykun-Szolnok vármegye esetében kimutatható, hogy nős vitézek 463-an, a nőtlenek 161-en, az özvegyek 8-an és a törvényesen elváltak 3-an voltak.²⁰⁵ A létszámbeli eloszlásból adódik, hogy a legtöbben a nős vitézek voltak, őket követték a nőtlenek, ő utánuk jöttek az özvegyek és a legkevesebben a törvényesen elváltak voltak. A nős vitézek kiemelkedő aránya két tényezőre vezethető vissza, amely tényezők, a társadalom családdal kapcsolatos normája, illetve a Vitézi Rend gondolatisága voltak. A társadalom családdal kapcsolatos normája alatt az értendő, hogy a korabeli magyar társadalomban a házasság volt a legelfogadottabb és legjobban preferált családi állapot. A Vitézi Rend gondolatiságában arra kell gondolni, hogy a Vitézi Rend a tagság jövőjét abban látta, hogy az apáktól majd a fiúk veszik át a tagságot,²⁰⁶ így a Vitézi Rend tagsága folyamatosan cserélődik.²⁰⁷ A Vitézi Rend tagságának utódlása kapcsán fontos visszaemlékezni Horthy 1921-es avatóbeszédjének ide vonatkozó szavaira, miszerint „[.] megtartani a nagy idők legjobbjait és biztosítani a hősök nemzetségének fennmaradását, végül bennük és utódaikban a magyar fajnak olyan hatalmat biztosítani [.]”.²⁰⁸

A nőtlen vitézek képezik a második legnagyobb létszámú csoportot, azonban az ő esetükben árnyalando a kép, az érdemszerzők és a várományosok belső összetételének szempontjából. A 161 nőtlen vitéz között összesen 32 érdemszerző található (19.9%), míg várományosból 129 látható (80.1%),²⁰⁹ amely azt jelenti, hogy a nőtlenek között legnagyobb számban a várományosok találhatók meg. Ezt azért lényeges kiemelni, ugyanis a várományosok képezik a vitézek legfiatalabb csoportját. Ebből adódóan kijelenthető, hogy azért található ennyi ember e csoportban, mivel a legtöbb (itt található) személy az életkorából adódóan még nem jutott el az életében azon stádiumba, amikor már önálló egzisztenciával rendelkezik, és tudott

²⁰³ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²⁰⁴ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²⁰⁵ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²⁰⁶ *A Vitézi Rend kis kátéja*. 68–69.

²⁰⁷ Ehhez elengedhetetlen a vitézek házassága, amelyből törvényes utódok származnak.

²⁰⁸ Hellebronth: *Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920–1941*. 103.

²⁰⁹ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

volna már házasodni. Az özvegyek esetében megfigyelhető, hogy mindegyikük az 1800-as évek szülöttjei, azonban mivel esetükben a házastársak halálának időpontjai, illetve a halálozások oka nincs feltüntetve a törzskönyvekben, így nem jelenthető ki egyértelműen, hogy a korukból adódóan jutottak özvegyi sorsra.²¹⁰ A családi állapotok esetében a legkevesebb vitézzel rendelkező csoport a törvényesen elváltak, amely kis létszámának oka a magyar társadalmi normákra vezethető vissza, mivel a vizsgált korszakban nem volt társadalmilag preferált a válás.

A vármegyei vitézek adatainak az összehasonlítása az országos és a vármegyei adatokkal, rávilágít arra, hogy a vitézek belső aránya nem tükrözi le teljesen az országos és a vármegyei helyzetet. Míg a vitézek esetében a házások vannak többségben, addig a magyar társadalomban a nőtlenek alkotják a legnagyobb csoportot.²¹¹ Ebből adódóan, míg a vitézek esetében a nőtlenek alkotják a második legnagyobb csoportot, addig az osztálytársadalomban a nőtlenek alkotják a legnagyobb egységet. Ezek miatt egy éles mezsgye látható a házások és a nőtlenek között. Ez a fordítottság előre vetíti azt a feltételezést, hogy a Vitézi Rend sikeres „családpolitikát” folytatott, azonban a Vitézi Rend rövid fennállása miatt, messzemenő következtetések nem vonhatók le. Az azonban kimutatható az adatokból, hogy a magyar társadalomban bár a nőtlenek száma volt a legnagyobb, azonban a számuk fokozatos csökkenést mutat, míg a második helyen lévő házások csoportja folyamatos növekedést mutat, így bár kis mértékben, de volt egy fokozatos közeledés a vitézi arányok irányba (azonban teljes leképezése sosem tudott volna lenni egyik sem a másiknak).²¹² Az özvegyek és a törvényesen elváltak esetében (az előzőekben leírtakkal szemben) a vármegyei vitézek sikeresen leképezik a magyar társadalmi összetételt. Mind a vitézeknél, mind a magyar társadalomban az özvegyek, láthatók a harmadik legnagyobb csoportként és a törvényesen elváltak képezik a negyedik helyen álló (legkisebb) csoportot.²¹³

A vallási összetétel vizsgálatakor összesen 633 vitéz ide vonatkozó adata állt rendelkezésre a vizsgálat során.²¹⁴ A vizsgálat során megállapításra került, hogy a vitézek 5 keresztény felekezetbe sorolhatók. Az 5 felekezet a római katolikus (392 fő), a református (217

²¹⁰ Az özvegyek esetében további kutatást igényel, hogy a házastársaik mikor és milyen ok következtében hunytak el.

²¹¹ Az 1930. évi népszámlálás. Első rész. Demográfiai adatok községek és külterületi lakóhelyek szerint. 83. köt. (1932) 22–23.

²¹² Az 1930. évi népszámlálás, 22–23.

²¹³ Az 1930. évi népszámlálás, 22–23., Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²¹⁴ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

fő), az ágostai hitvallású evangélikus (18 fő), a görögkatolikus (3 fő) és az unitárius (3 fő).²¹⁵ A számok alapján a római katolikusok képezik a legnagyobb csoportot, őket követik a reformátusok, harmadik helyen állnak ágostai hitvallású evangélikus és a sor végén holtversenyben láthatóak a görögkatolikusok és az unitáriusok. A római katolikusok és reformátusok magas számbeliségükből adódóan, az alábbi két felekezet képezi a két legnagyobb vallási tömböt a vármegyei vitézeken belül. Ez azt is jelenti, hogy a római katolikus és a református felekezetek életében volt lehetősége a vármegyei vitézeknek arra, hogy a legnagyobb mértékben kivegyék a részüket, a felmerülő (vallási természetű) feladatokból.

Kiemelendő a római katolikusok és a református vitézek esetében, hogy nem csak a hívők között lelhetőek fel, hanem az egyház berkein belül is. Ennek oka, hogy a vármegyei vitézek között (a római katolikusok között) kettő szerzetes, illetve (a reformátusok között) egy kántor-tanító is található. A két szerzetes vitéz Szabó Antal és vitéz Sziklaváry Sándor, akik közül vitéz Szabó Antaltól azt is lehet tudni, hogy a ferencesek között szolgált.²¹⁶ A kántor-tanító vitéz Nagy László volt,²¹⁷ akinek vallási tevékenysége az első világháború idejéből is kiemelendő, ugyanis vitéz Nagy László 1916-ban orosz hadifogságba esett és a hadifogság ideje alatt a hadifoglyok vallási életének vezető személyiségévé nőtte ki magát.²¹⁸ Vitéz Nagy László a Vlagyivosztoktól kb. 100 kilométerre található Nyikolszk-Usszurijszk-ban fejtette ki a legjelentősebb tevékenységét, ahol a táborban működő hadifogoly-gyülekezet „oszlopa” volt, a hadifogság ideje alatt.²¹⁹

A harmadik legnagyobb létszámmal az ágostai hitvallású evangélikus vitézek voltak, azonban hozzá kell tenni, hogy bár számok tekintetében a harmadik helyen állnak, azonban az arányuk eltörpül a római katolikus vitézekhez és a református vitézekhez képest. A negyedik helyen azonos létszámmal a görögkatolikus és az unitárius vitézek állnak, akik így a legkisebb réteget alkották a vármegyei vitézek soraiban.

A vallási összetétel vizsgálata során kimutatható volt, hogy a vármegyei vitézek nem képesek leképezni a magyar társadalom vallási sokszínűségét, aminek két oka van. Az egyik

²¹⁵Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²¹⁶Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²¹⁷Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²¹⁸Bojtos Gábor: Vitéz Nagy László élete és tevékenysége. In: Örsi Julianna (szerk.): *Helytállás a hazáért, a családjáért – Jászkunsági emlékek az első világháborúból*. Szolnok-Túrkeve: 2017. 105.

²¹⁹Bojtos: Vitéz Nagy László élete és tevékenysége. 109–110.

ok, hogy kevés hívővel rendelkező görögkeleti egyház, illetve az „egyéb vallású” elnevezés alatt értendő felekezetek esetében csekély esély volt arra, hogy egy vagy több vitéz is az ő soraikból kerül ki (a hívők arányából adódóan). A másik ok, hogy az izraelita vallásúak nem lehettek a Vitézi Rend tagjai. Az izraelita vallásúak jelentkezésének tilalmával, egy több mint 400 000 hívővel rendelkező egyház hívei lettek kizárva. Ez a kitiltás annak ellenére történt, hogy az izraelita vallású katonák is ugyan olyan bátran harcoltak az első világháborúban, illetve ők is meghozták azokat az áldozatokat, amelyeket a társaik. Az izraeliták kitiltása mögött húzódó okra, Horthy alábbi sorai utalnak: *„Ami a zsidókérdést illeti, én egész életemben antiszemita voltam, zsidókkal sohasem érintkeztem. Tűrhetetlennek tartottam, hogy itt Magyarországon minden-minden gyár, bank, vagyon, üzlet, színház, újság, kereskedelem stb. zsidókezekben legyen, és hogy a magyar tükörképe – kivált külföldön – a zsidó”*.²²⁰

Az 5 felekezet közül (amelyeknek a hívei megtalálhatók a vitézek soraiban) a vizsgálat során kimutatható volt, hogy a római katolikusok, a reformátusok és az ágostoni hitvallású evangélikusok esetében a vitézek aránya leköveti a magyar társadalomban (országos és vármegyei szinten is) tapasztalható arányokat.²²¹ A római katolikus egyház képezi a legtöbb hívővel rendelkező vallási felekezetet, mind a vitézek, mind a magyar társadalom esetében. Kiemelendő, hogy a vitézek és a magyar társadalomnál is megfigyelhető, hogy arányuk 60% felett van, sőt 1-2% eltéréssel szinte %-ra pontosan megegyezik egymással a vitézek és a magyar társadalom esetében a római katolikusok %-os aránya.²²² A második legnépesebb hívő létszámmal rendelkező felekezet a református, mind a vitézek, mind a magyar társadalom esetében. Megfigyelhető, hogy országos szinten „csak” 20.9%-ot ér el (és ennyin stagnál), azonban Jász-Nagykun-Szolnok vármegye esetében és a vármegyei vitézek esetében 30% felett van a reformátusok aránya. A vármegyei lakosság és a vármegyei vitézek esetében tapasztalható arányok annyira közel vannak egymáshoz, hogy 1920-ban 0.1%-os különbség tapasztalható csupán, 1930-ban pedig 0.8%-os különbség tapasztalható.²²³

Hívek számát tekintve a soron következő (harmadik legnagyobb) létszámú felekezet az ágostai hitvallású evangélikusok, mind országosan, mind a vitézek szintjén. Megjegyzendő,

²²⁰ Horthy Miklós titkos iratai. Sajtó alá rendezte, magyarázó szöveggel ellátta Szinai Miklós és Szűcs László. [Budapest]: Kossuth Könyvkiadó, 1962. 338.

²²¹ Az 1930. évi népszámlálás, 27., Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²²² Az 1930. évi népszámlálás, 27., Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²²³ Az 1930-ban azért tapasztalható nagyobb különbség a vármegyei lakosok és a vármegyei vitézek százalékos értékei között, mert a vármegyei lakosok esetében csökkent a reformátusok aránya.

hogy bár mind a vitézek, mind a társadalomban a harmadik legnépesebb felekezet, azonban a vizsgálat különböző szintjein, más és más %-os arányban jelenik meg. Országos szinten 6% felett van az aránya (kismértékű csökkenés mellett), a vármegyei lakosság szintjén csak 1930-ra érte el az 1%-ot (kismértékű növekedésnek köszönhetően), míg a vármegyei vitézek esetében 2.8%-ot ért el az arányuk. Ezekből adódóan az mondható, hogy Jász-Nagykun-Szolnok vármegye területén a lakossághoz képest a vitézeken belül magasabb arányban vannak az ágostai hitvallású evangélikusok, mint a vármegyei lakosságban.

Az 5 vallási felekezet közül (amelyeknek a hívei megtalálhatók a vitézek soraiban) a görögkatolikus és az unitárius felekezetek esetében mondható el, hogy nem követik le a magyar társadalmat.²²⁴ A magyar társadalomban a görögkatolikusok több hívővel rendelkeznek, mint az unitáriusok, azonban a vitézek esetében az állapítható meg, hogy pontosan (3–3) ugyan annyi görögkatolikus van, mint unitárius. Ebből az következik, hogy a görögkatolikus alulreprezentáltak a vitézek soraiban, a magyar társadalomhoz képest. Ezzel szemben az unitáriusok nagyobb arányban vannak jelen a vitézek között, mint a társadalomban. Az unitáriusok esetében megemlítendő, hogy az ő arányukra csak az 1920. évi népszámlálás alapján lehetett vizsgálatot végezni, ugyanis az 1930. évi népszámlálásban már nem tüntették fel külön a lélekszámukat és arányukat.

A foglalkozási összetétel vizsgálata során az 1930. évi népszámlálás által, a foglalkozások esetében alkalmazott csoportosítások alapján történt meg a vármegyei vitézek vizsgálata. Ennek megfelelően az alábbi csoportokban történt meg a vitézek vizsgálata: 1. Östermelés; 2. Bányászat és kohászat, ipar, kereskedelem és hitel, közlekedés; 3. Közszolgálat és szabadfoglalkozások; 4. Véderő; 5. Különböző gazdasági ágakban és váltakozó munkanemeknél alkalmazott és külön meg nem nevezett napszámosok; 6. Nyugdíjasok, tőkepénzesek, életjáradékosok, házbirtokosok és magánzók; 7. Házi cselédek; 8. Egyéb és ismeretlen foglalkozásúak.²²⁵ A vizsgálat során 569 vitéz foglalkozási adatával volt lehetőség dolgozni.²²⁶

²²⁴ Az 1920. évi népszámlálás. Első rész. A népesség főbb demográfiai adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint. Magyar Statisztikai Közlemények, 69. köt. (1923) 23., Az 1930. évi népszámlálás, 27., Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²²⁵ Az 1930. évi népszámlálás. Második rész. Foglalkozási adatok községek és külterületi lakotthelyek szerint, továbbá az ipari és kereskedelmi nagyvállalatok. 86. köt. (1934) 46–47.

²²⁶ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

A vitézek csoportokba való sorolását követően, azonnal megállapíthatóvá vált, hogy az 5. a 6. és a 7. csoportba egy vitéz sem sorolható, így a vizsgálat alapján e három csoport nem volt vizsgálható a vitézek esetében.²²⁷ A vitézek esetében az 1. csoportban található a legtöbb személy, így kijelenthető, hogy a legtöbb vármegyei vitéz a mezőgazdaságban tevékenykedett. Az alábbi eredmény kettő okra vezethető vissza. Az első ok a magyar társadalom agrár-beállítottsága, amely évszázadokra nyúlik vissza. A második ok, a Vitézi Rend kapcsolata a földdel és a földműveléssel. Maga a Vitézi Rend abban gondolkodott, hogy az összes vitéznek telket biztosít,²²⁸ így létrehozva egy új birtokosi réteget. Az alábbiakra maga Horthy is utalt az 1921-es avatóbeszédjében: *„Én pedig örökké égő oltárt emelek, mikor a nagy háború legjobbjait hozzákötöm a hazai röghöz, amely évtizedeken keresztül nemcsak tovább táplálja a hősök nemzettségét, hanem megteremti, fennen hirdeti és ápolja a magyar vitézség kultuszát is”*.²²⁹ Bár az alapgondolatot nem sikerült kivitelezni,²³⁰ azonban a sikeresen kialakított vitézi telkeknek és a magyar társadalom agrár-beállítottságának „köszönhetően” a vitézek igen magas arányban megtalálhatók a mezőgazdaságban.

A (vitézek esetében) második legnagyobb számú csoport a 3. foglalkoztatási csoport.²³¹ Azáltal, hogy a vármegye vitézei ilyen magas arányban képviseltetik magukat a közszolgálatban és szabadfoglalkozásokban, sikeresen kialakulhatott egy vitézekből álló irányítói réteg (vármegyei szinten), amelyről a kortársak vélekedhettek úgy, hogy ez a réteg biztosan hű Horthyhoz és a kormányzathoz. Az 1. és a 2. foglalkoztatási csoport kapcsán kiemelendő, hogy a magas arányok arra utalhatnak, hogy az alábbi kettő foglalkoztatási területen képviseltették magukat legnagyobb arányban a vitézek.

A harmadik legnagyobb számban a 2. csoportban, vagyis az iparban (és az ide sorolható ágazatokban) voltak megtalálhatóak a vármegye vitézei.²³² Számok tekintetében a negyedik legtöbb vitéz magába foglaló csoport, az úgynevezett véderő foglalkozási csoport (4. csoport)

²²⁷ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²²⁸ *A Vitézek Albuma*. 9.

²²⁹ Hellebronth: *Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920–1941*. 103.

²³⁰ Az elgondolás sikertelen kivitelezésre Horthy az 1929-es avatóbeszédjében is utalt.

²³¹ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²³² Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

volt.²³³ Az alábbi csoportba a csendőrség, illetve a honvédség állománya sorolható. A Vitézi Rend vizsgálata kapcsán nagy jelentőséggel bír az alábbi csoport, ugyanis a Vitézi Rend egy katonai/félkatonai szervezet volt, amelynek a tagjait legnagyobb arányban egykori katonák alkották. Azonban az arányok megmutatják, hogy bár egy katonai/félkatonai szervezet az, amely vizsgálat alatt áll, azonban a fegyveres erők csoportja csak a negyedik (számok tekintetében) a vitézek esetében. Ez az arány tovább erősíti azt a feltételezést, hogy a Vitézi Rend Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei állományának a döntő többségét nem a fegyveres erők hivatásos, vagy egykor hivatásos állományú tagjaik képezik, hanem a háború miatt besorozott civil lakosság. A legkevesebb vitézt magába foglaló foglalkoztatási csoport a 8. csoport.²³⁴ Ennek a csoportnak az esetében megállapítható, hogy az idesorolható 33 vitéz mindegyike várományos és még tanuló, ami azt jelenti, hogy az életkorukból adódóan nem rendelkeznek munkahellyel. Ezek alapján kijelenthető, hogy a 8. csoportba csak azért sorolható vitéz, mert még tanuló és nem azért, mert nincs munkahelye, vagyis a törzskönyvek alapján nem lehet munkanélküli vitézről beszélni.

A törzskönyvek bár a 20-as és 30-as éveket egyben mutatják, így pontos képet nem lehet megállapítani egy bizonyos év esetében sem, azonban viszonyítási alapként használhatóak az adatai egy adott év kapcsán is. Ez azért fontos a vizsgálat esetében, mivel a Kerepeszki Róbert által írt „*A Vitézi Rend 1920–1945*” című könyvben van egy táblázat, amely a vitézek 1929. évi foglalkoztatási megosztását mutatja.²³⁵ A vármegyei vitézi arányok és a Kerepeszki féle táblázatban található arányok összevetésével kialakítható egy viszonylagos kép arról, hogy a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek arányai mennyire követik le a vitézek országos arányait (az adott évben). Ezek alapján megfigyelhető, hogy az östermelés (1. csoport), a véderő (4. csoport) és a napszámosok (5. csoport) az a három olyan foglalkoztatási csoport, amely esetében a vármegyei vitézek jól tükrözik a vitézek országos arányát.²³⁶

Az országos átlag szerint a második legtöbb vitéz az iparban (2. csoport), a harmadik legnagyobb számú vitéz a közszolgálatban (3. csoport) volt foglalkoztatva, ezzel szemben a vármegyei arányok esetében pont fordítva volt.²³⁷ A vármegyei vitézek szintjén a 6. és a 7.

²³³ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²³⁴ Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²³⁵ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 127.

²³⁶ Országos szinten, illetve vármegyei szinten is megfigyelhető, hogy az östermelés áll az első helyen, a véderő pedig a negyedik helyen áll. A napszámosok esetében pedig elmondható, hogy sem országos, sem vármegyei szinten nem kimutathatóak vitézek e foglalkoztatási csoportban.

²³⁷ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 127.

foglalkoztatási csoportba nem sorolható egy vitéz sem és a 8. foglalkoztatási csoportba tartozik a legkevesebb vitéz, ezzel szemben az országos arányok esetében a 6. foglalkoztatási csoport az ötödik legnagyobb arányú csoportot, a 8. foglalkoztatási csoport a hatodik legnagyobb csoport és országos szinten sorolható vitéz a 7. foglalkoztatási csoportba, amely így a legkevesebb vitézt magába foglaló csoport.²³⁸

A magyar társadalom és a vármegyei vitézek foglalkoztatási arányának összehasonlításával azonnal megállapítható volt, hogy mivel az 5. a 6. és a 7. foglalkoztatási csoportba egy vármegyei vitéz sem volt sorolható, így a társadalom egészét nem voltak képesek leképezni a vármegyei vitézek. Mind a társadalom, mind a vármegyei vitézek szintjén az 1. foglalkoztatási csoport, a legnagyobb aránnyal rendelkező csoportot.²³⁹ Ennek a két oka, a magyar társadalom agrárközpontúsága (Magyarország egy agrárország volt a korszakban) és a Vitézi Rend földhöz való viszonyulása, amely okok fentebb már kifejtésre kerültek. Országos és vármegyei szinten is a 2. foglalkoztatási csoport áll (számok szempontjából) a második helyen, míg harmadik helyen a 3. foglalkoztatási csoport található.²⁴⁰ Ezzel szemben a vitézek esetében megfigyelhető, hogy pont fordított sorrendben figyelhető meg a kettő foglalkoztatási csoport.²⁴¹ Ez azt jelenti, hogy a vármegyei vitézek esetében a 3. foglalkoztatási csoport áll a második helyen, a 2. foglalkoztatási csoport pedig a harmadik helyen áll. A maradék kettő vizsgálható foglalkoztatási csoport esetében, vagyis a 4. és 8. foglalkoztatási csoport esetében ugyanaz a helyzet áll fent, mint 2. és a 3. foglalkoztatási csoport esetében. Ez azt jelenti, hogy 4. és 8. foglalkoztatási csoport is fordított helyen áll (arányok tekintetében) az országos és a vármegyei vitézek arányainak az összevetésekor, amely azt jelenti, hogy a magyar társadalmon belüli arányt nem tükrözi a vármegyei vitézekben belüli arány.

Összegzés

A kutatásom fő célja a Jász-Nagykun-Szolnok vármegye területén egykor élt vitézek elemzése volt, mind a belső összetételük, mind a magyar társadalom tükrében. Az alábbi elemzés fő gerincét az egykori vármegyei Vitézi Szék megmaradt iratanyaga adta, melyek közül a két

²³⁸ Kerepeszki: *A Vitézi Rend 1920-1945*. 127., Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²³⁹ Az 1930. évi népszámlálás. Második rész, 46., Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²⁴⁰ Az 1930. évi népszámlálás. Második rész, 46–47., Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

²⁴¹ Az 1930. évi népszámlálás. Második rész, 46–47., Törzskönyv 1921–34. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39., Törzskönyv 1921–39. MNL. JNSZML. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39.

törzskönyv képezte a kutatás alapját. A vitézek esetében egy esetben se volt lehetőség arra, hogy mind a 660 vitéz adatával egyszerre tudjak dolgozni az adatok hiányossága miatt, így a kapott értékek nem a pontos, hanem egy megközelítő képet adnak.

A születési évek esetében a vitézek születési rátáját, illetve a születések eloszlását volt lehetőség megállapítani. Megállapításra került, hogy egy kerek 50 éves születési intervallumról van szó a vármegye vitézeinek esetében, amely egy igen nagynak mondható időszak. A születések esetében a kutatás legfontosabb eredménye az a megállapítás, hogy a vármegye vitézei legnagyobb arányban a „Nagy” Háborút megjárt egykori frontharcosok alkotják. Ennek fontossága abban rejlik, hogy ebből adódóan, egy többségében katonai és harci tapasztalattal rendelkező állományról kell beszélni, amely nagy fegyverténynek számíthatott Horthy számára, illetve előre vetíti azon feltételezést, hogy a legtöbb vitéz az érdemszerzők csoportjába tartozik. A vármegyei vitézek, a Horthyhoz való hűségük és a fegyveres tapasztalataik révén a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei leventemozgalom életének fontos tényezői voltak, hiszen gyakorlati tudást is átadhattak a leventemozgalom ifjainak. Erre azért volt szükség, mivel trianoni békediktátum korlátozta a katonai oktatásban résztvevők létszámát, illetve megtiltotta, hogy a Honvédség tartalékos állománnyal rendelkezzen.²⁴² Ebből adódóan a Honvédségnek csak korlátozott lehetőségei voltak kiképzésre és tanításra, azonban a leventemozgalmon belül, rejtett módon folytathatta az ifjúság képzését, melyhez szükség volt a harci tudással és katonai előélettel rendelkező személyekre. Feltételezhető, hogy a vitézek leventeoktatói alkalmazása nem csak a személyek alkalmasságának volt köszönhető, hanem annak is, hogy nem voltak a Honvédég hivatalos állományának a tagjai (a hivatalos katonai pályát folytató vitézek kivételével) így kevésbé voltak feltűnők, mint a hivatásos katonák, illetve erősíthették a Vitézi Rend tekintélyét és elismertségét a fiatalabb generációk soraiban.

A vitézavatások esetében sikeresen megállapításra került, hogy a vármegye egyes vitézei mikor kerültek avatásra, melyek köszönhetően megfigyelhető a vármegyei állomány fejlődésének és gyarapodásának mértéke. Az eredmények megmutatták, hogy a vármegyei vitézek esetében mekkora jelentőséggel bírt az adott évi vitézavatás. Ezek mellett a kiemelkedő számok is igazolják, hogy az 1929-es és 1938-as vitézavatások mennyivel nagyobb volumenűek lehettek, mint a többi vitézavatás. A legfontosabb momentuma az eredményeknek, hogy rámutatnak egy fontos hiányosságra, amely a vitézavatások kapcsán figyelhető meg, a szakirodalom terén. Az 1930-as évek kapcsán a szakirodalom csak az ünnepélyes vitézavatásokkal foglalkozik és a regionális szintű avatásokkal nem. Ezen kívül a

²⁴² Zeidler Miklós: *A revíziós gondolat*. Pozsony: Kalligram, 2009. 45.

szakirodalom az 1938-as ünnepélyes vitézavatást teszi határkövé, miszerint az 1938-as ünnepélyes vitézavatás után már csak regionális szintű vitézavatások voltak. Bár az állítás igaz, hogy 1938 után már csak regionális szintű avatások voltak, azonban félrevezető lehet, mivel arra nem tesznek utalást, hogy az 1930-as évek ünnepélyes vitézavatásai mellett, történtek regionális szintű avatások is. A törzskönyvek adatai alapján kijelenthető, hogy az 1930-as években zajlottak ünnepélyes vitézavatások, illetve zajlottak regionális szintű vitézavatások is.

A rendfokozatok esetében egy igen vegyes képet mutatnak a vármegyei vitézek. Maga a számbeli eloszlásuk igen jól leköveti a Honvédség állományának eloszlását, illetve több fegyvernem is képviseltetve van a vármegyei vitézek soraiban. Magában a rendfokozatok elnevezése esetében egy igen színes és változatos palettát mutatnak a vitézek, amely a Császári és Királyi Hadsereg és a Honvédség közötti (az elemzéskor kifejtett) különbözőségekből adódik. Az elemzés két legfontosabb eredménye a tiszti és legénységi vitézek aránya és az ebből adódó következtetések, illetve vitézek értelmiségi rétegén belül a civilek és a hivatásos katonák aránya és az ebből levonható állítások. A tiszti és legénységi vitézek esetében kimutatható volt, hogy a legénységi vitézek képezik a legnagyobb részét a vitézi állománynak. Ebből az eredményből az állapítható meg, hogy a vitézek esetében a társadalom alsóbb rétegei képviseltetik magukat. A tisztek esetében megfigyelhető volt a civil értelmiség nagyfokú jelenléte. A tiszti állomány esetében a főtiszték több mint 80%-át a civil értelmiség képviselői adták, míg a törzstisztek és a tábornokok esetében csak hivatásos katonai állományú személyek adták. Kiemelendő azonban, hogy a tiszti állomány összességében vizsgálva (főtiszték, törzstisztek és tábornokok összessége) a civil értelmiség van többségben. A tiszti vitézek esetében 50 hivatásos katonai állományú vitézről és 84, a civil értelmiséghez tartozó vitézről lehet beszélni.

A rendfokozat esetében kell kiemelni a Vitézi Rend katonai irányú jelentőségét. A trianoni béke bilincseinek egyike volt az, hogy a Honvédség maximális létszáma 35 ezer fő lehetett,²⁴³ mely a rend fenntartására ugyan elég volt, azonban egy esetleges Magyarország elleni támadás elhárítására nem volt alkalmas. A Vitézi Rend egyik fontos előnye, hogy szervezett keretek között megtartotta és irányította az első világháború legjobbjainak egy részét,²⁴⁴ azonban a Vitézi Rend tagjai (a hivatásos állományban maradt vitézek kivételével) nem számítottak bele a Honvédség állományába. Ebből adódóan a Vitézi Rend tekinthető a harci tapasztalattal rendelkező, hadra fogható és veszély esetén besorozható katonák

²⁴³ Zeidler: *A revíziós gondolat*. 45.

²⁴⁴ Azért kiemelendő, hogy a veterán katonák legjobbjainak csak egy részét fogja össze, mivel voltak olyan személyek, akik megütötték a felvételhez szükséges mércét, azonban nem kérték a Vitézi Rendbe való felvételüket.

gyűjtőszervezetének, amely a fegyverkezés és a Honvédség hivatalos fejlesztése előtti időkben nagy jelentőséggel bírhatott.²⁴⁵ A vitézek (veterán katonák) esetleges reaktiválásának gondolata nem csak a Honvédség alakulatai esetében képzelhető el, hanem a védekezés vármegyei szintű megszervezésének és irányításának is fontos sarokelemei lehetnek volna, illetve a vármegye területén rendvédelmi feladatok elvégzésére is alkalmasak lettek volna. A rendvédelmi feladatok esetében a vitézek ilyen irányú alkalmazására példát is találunk, ugyanis Kállay Miklós miniszterelnöksége alatt felvetődött egy segédrendőrség és egy segédcsendőrség felállítása, melyek esetében a segédcsendőrség állományának egy részét a vitézek alkották volna.²⁴⁶

A családi állapotok vizsgálata során megállapíthatóvá vált a vitézek belső összetétele és, hogy e belső összetétel nem tükrözi le teljes mértékben a magyar társadalmat. A vitézek esetében a házasság (nős) vitézek kiemelkedően magas számban vannak, mely a társadalmi normákra, illetve a Vitézi Rend „családpolitikájára” lehet visszavezetni (amely az elemzésben részletesen bemutatásra került). A második helyen a nőtlenség állnak számok tekintetében a vitézek esetében, melynek összetételét tovább árnyalja, hogy a nőtlenség többsége várományos, akik a korukból adódóan nem kötöttek házasságot (amint az elemzésnél részletesen kibontásra került). A magyar társadalommal kapcsolatosan az arányok pont a fentebbiekből adódóan nem egyeznek, ugyanis a magyar társadalomban a nőtlenség sokkal több, míg a második helyen a házasság állnak. Az özvegyek és a törvényesen elváltak esetében azonban a vitézek követik a magyar társadalmi arányokat.

A vallás esetében sikeresen megállapításra került a római katolikusok és reformátusok nagyarányú jelenléte, amelyből következik, hogy ez a két vallási felekezet alkotta a vitézek soraiban a két legnagyobb vallási „tömböt”. E két tömb kialakulása arra is enged következtetni, hogy (vallási szempontból) a vármegyei vitézek fő társadalmi bázisául a vármegye római katolikus és református hívei tekinthetők. Ebből következik, hogy a vármegye vallási életében a római katolikus és a református egyház esetében tapasztalható a vármegyei vitézek legnagyobb aktivitása és szerepvállalása. Ezen kívül kimutatható volt az ágostai hitvallású evangélikusok, a görögkatolikusok és az unitáriusok jelenléte, azonban számok tekintetében a vitézek esetében elenyészőnek mondható a jelenlétük. A magyar társadalom esetében az izraelita vallású személyek jelentkezési tilalmával és a kisebb felekezetek képviselői nélkül a vármegyei vitézek nem voltak képesek leképezni Magyarország vallási sokszínűségét. A

²⁴⁵ Természetesen a hivatalos hadseregfejlesztés után is számolhatott a hatalom a Vitézi Rend tagjaival, csak a Honvédség folyamatos fejlesztésével, kisebb súllyal rendelkezhetett.

²⁴⁶ Négyesy: A Vitézi Rendről II. 263.

magukat képviseltető felekezetek esetében a római katolikus, a református és az ágostoni hitvallású evangélikus vitézek esetében az figyelhető meg, hogy arányuk igazodik a magyarországi arányokhoz. A görögkatolikus és az unitárius vitézek aránya azonban nem követi le a magyar társadalom vallási megoszlását.

A foglalkoztatások vizsgálata esetében megállapítható volt a mezőgazdasághoz köthető foglalkozási csoport kiemelkedően magas számbeli többsége, mely az agrár-társadalmi beállítottságból és a Vitézi Rend elgondolásának összességében alakult ki (amely az elemzés során részletes kielemezésre került). Az alábbi magas mezőgazdasági foglalkozással kapcsolatos arány akár elővetíthetné a Vitézi Rend földműveléssel kapcsolatos példamutatási szándékának a sikerét is. Azonban e szándék sikerének megállapításához nem áll rendelkezésre elég adat, illetve a Vitézi Rend fennállásának ideje nem elég egy ilyen nagy volumenű feltételezés megvizsgálásához és igazolásához. A magas mezőgazdasági arány megfigyelhető a magyar társadalom esetében is, így e foglalkoztatás terén a vitézek lekövetik a magyar társadalmat. A vármegyei vitézek esetében a másik nagy aránnyal rendelkező foglalkoztatási csoport a közfoglalkoztatottak és szabadfoglalkoztatásuk csoportja. Ezekből adódóan az a következtetés a levonható, hogy a vármegyei vitézek a mezőgazdaságban és a közalkalmazottak terén tudták legjobban képviselni magukat és értékeiket. A többi foglalkoztatási csoportban a vitézek bár jelen voltak, azonban számukból adódóan nem képviselhetek akkora fegyvertényt a vármegyén belül, mint a mezőgazdaságban és a közalkalmazottak esetében. A magyar társadalom esetében a vitézek a mezőgazdaságban kívül nem képezték le a társadalmi megoszlást.

A foglalkoztatási csoportok esetében alakítható ki az a kép, hogy a vármegyei vitézek milyen rétegekben találhatók meg, illetve mely rétegekre támaszkodhatott, a vármegyei társadalom esetében. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye esetében a vármegyei vitézek legnagyobb és legfontosabb bázisát a mezőgazdasággal foglalkozó társadalmi rétegek képezték. A mezőgazdaságban való nagyarányú önképviselés jelentőségét és fontosságát emeli Magyarország agrár-mivolta, hiszen az ország döntő lakosságának többsége a mezőgazdaságban dolgozott, így a magyar társadalom legnagyobb és legszélesebb rétegeiben volt lehetősége a vitézeknek, hogy képviseljék értékrendjüket és erősítsék a Vitézi Rend társadalmi szerepét. A mezőgazdaságban való képviselés nélkül nem rendelkezett volna olyan széles társadalmi bázissal, mint amilyenrel rendelkezett a Horthy-korban.

A közalkalmazottak és szabadfoglalkoztatásúak esetében mutatható ki a második legnagyobb képviseleti arány. E foglalkoztatási csoportban találhatóak meg azok a foglalkozások, amelyekben az értelmiségiek és a vármegye irányító találhatók meg, így az alábbi foglalkoztatási csoport tagjainak fontossága kihangsúlyozandó. A vármegyei vitézek

nagyarányú száma az alábbi foglalkoztatási csoportban, arra enged következtetni, hogy a vitézek sikeresen beépültek a vármegye vezetői és értelmiségi rétegébe. Ennek köszönhetően a vitézek által képezett réteg megkerülhetetlen lehetett a vármegye életében. Ezek mellett, az alábbi magasabb társadalmi rétegekben megfigyelhető magas arány az alsóbb társadalmi rétegbe tartozó emberek esetében tovább erősíthette a Vitézi Rend fontosságát és tekintélyét, hiszen ezzel is érezhetőbb volt a vitézek által képzett réteg „elitebb” elhelyezkedése a magyar társadalomban.

Az ipar (mint gyűjtőfogalom) alatt értendő foglalkozások esetében volt a harmadik, míg a fegyveres erők (véderő) alá tartozó hivatásoknál volt a negyedik legnagyobb a vitézek arány (belső összetétel alapján). Bár a vármegyei vitézek között magasnak mondható arányban figyelhetők meg az alábbi foglalkoztatási csoportok, azonban a vármegye lakosságának a létszámbeli adatainak tükrében, a vitézek olyan kis arányban és elszórtan (a változatos foglalkozásokból adódó elaprózódás miatt) figyelhetők meg, így nem képezhettek olyan széles és erős réteget, amiből adódóan bár volt lehetőségük társadalmi bázis kialakítására, azonban sokkal szerényebb mértékűre (a mezőgazdaág és a közalkalmazottakhoz képest). Esetlegesen a véderő elnevezésű foglalkoztatási csoporton belül lehetett esélyük nagyobb társadalmi bázis kiépítésére, amennyiben a hadsereg és a csendőrség vármegyei vezetésének a magasabb berkeiben helyezkedtek el (mint hivatásos). Azonban e feltételezés biztos kijelentéséhez további források bevonása és hosszabb kutató munka szükséges.

Zárógondolatként kisseretném térni arra, hogy a Vitézi Rend Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Székhez tartozó állomány mennyiben felelt meg az alapító (Horthy) által kitűzött céloknak. Horthy három célt fogalmazott meg a Vitézi Rend számára: „*jutalmazni a vitézséggel párosult honfi erényt, megtartani a nagy idők legjobbrait és biztosítani a hősök nemzetségének fennmaradását, végül bennük és utódaikban a magyar fajnak olyan hatalmat biztosítani, amely rettentő erővel sújt le minden felforgató állam- és nemzetellenes törekvésekre*”.²⁴⁷ A vármegyei vitézek közül (igazolhatóan) 504 vitéz vett részt az első világháború véres harcaiban, ahol kitüntették magukat vitézségükkel és bátorságukkal.²⁴⁸ Ebből adódóan az első (jutalmazási) célnak megfeleltek. A vármegye vitézei között 154 várományos található, akik felmenőjük érdemei alapján nyertek jogot a Vitézi Rendbe való felvételre. Ez azt bizonyítja, hogy a Vitézi Renden belül megtalálhatók voltak az érdemszerző vitézek utódai. Ebből következik, hogy a második (utódlási) célnak is megfeleltek a vármegye vitézei. Az

²⁴⁷ A Vitézek Albuma. 9.

²⁴⁸ A vitézséget és bátorságot igazolják azon hadikitüntetések, amelyekkel elérték a Vitézi Rend által megszabott mércét.

utolsó (harmadik) cél az volt, hogy minden állam- és nemzetellenes támadást megakadályozzon a Vitézi Rend és annak tagsága. A vármegyei vitézek ezen utolsó célnak is megfeleltek, mivel a vármegyei tagság rendelkezett akkora létszámmal, olyan katonai múlttal (tapasztalattal) és befolyással, hogy feltételezhetően sikeresen elháríthatták volna az ellenséges törekvéseket. Ennek megfelelően, a fentiekben leírtak alapján kijelenthető, hogy a Horthy által kitűzött céloknak a vármegyei vitézek maradéktalanul eleget tettek.

Felhasznált irodalom és források:

Levéltári források

Birtoklapok. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 5. b.

Birtoklapok. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára. Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 6. b.

Előjegyzés a V. R. Örkényi Gazdaképző Intézet tanfolyamán végzett tanulókról. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 4. a. társadalmi biz. ir. 1944. 1-9/társ.biz.

Élesztő képviseleti engedély. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 2. a. levelezés. 1939. 8-570.

Nyilvántartóparancsok 1940-1944. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. c.

Törzskönyv 1921—34. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921—39.

Törzskönyv 1921—39. Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921—39.

Vitézi telek kimutatás (1938. július 7.). Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 2. a. levelezés. 1938. 1-563.

Sajtóforrások

A székesfehérvári vitézavatás. *Magyarság*. 1938. máj. 24. 5.

Hetven szegedi és csongrád vármegyei hőst avatnak vitézzé 15-én. *Szegedi Hirmondó*. 1922. aug. 8. 2.

Vitézavatás Székesfehérvárott. *Népszava*. 1938. máj. 24. 7.

Nyomtatott források

A Vitézi Rend kis kátéja. 5. kiad. Budapest: Országos Vitézi Szék, 1934. Reprint: Onga: Nemzeti Örökség Kiadó, 2017.

A Vitézek Albuma. Budapest: [k.n.], 1939.

Az 1920. évi népszámlálás. Első rész. A népesség főbb demográfiai adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint. *Magyar Statisztikai Közlemények*, 69. köt. (1923)

Az 1930. évi népszámlálás. Első rész. Demográfiai adatok községek és külterületi lakotthelyek szerint. *Magyar Statisztikai Közlemények*, 83. köt. (1932)

Az 1930. évi népszámlálás. Második rész. Foglalkozási adatok községek és külterületi lakotthelyek szerint, továbbá az ipari és kereskedelmi nagyvállalatok. *Magyar Statisztikai Közlemények*, 86. köt. (1934)

Dormándi László – Juhász Vilmos (szerk.): *Új Lexikon*. 6. köt. Budapest: Dante–Pantheon, 1936.

Hellebronth Kálmán: *Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920–1941*. 1941. Reprint: Nemzeti Örökség Kiadó, 2013.

Horthy Miklós titkos iratai. Sajtó alá rendezte, magyarázó szöveggel ellátta Szinai Miklós és Szűcs László. [Budapest]: Kossuth Könyvkiadó, 1962.

Scheftsik György (szerk.): *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene*. Pécs: 1935. 107–239.

Szécsy Imre – Oszlányi Kornél – Oszlányi József – Farkass Jenő (szerk.): *A tízéves Vitézi Rend 1921–1931*. Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 1931.

Feldolgozások, cikkek, tanulmányok

Angelovics Helga: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. *Első Század*, 13. évf. (2014) tavasz. 9–27.

Bojtos Gábor: Vitéz Nagy László élete és tevékenysége. In: Örsi Julianna (szerk.): *Helytállás a hazáért, a családért – Jászkunsági emlékek az első világháborúból*. Szolnok-Túrkeve: 2017. 103–126.

Fekete Ferenc: *A Vitéz Rend Története*. Szeged: HK Hermanos Kiadó, 2011.

Kerepeszki Róbert: *A Vitézi Rend 1920–1945*. Máriabesnyő: Attraktor, 2013.

Tátrai Szilárd: A Vitézi Rend első évtizedének története. *Hadtörténelmi Közlemények*, 110. évf. (1997) 1. sz. 49–83.

Tátrai Szilárd: A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig. *Hadtörténelmi Közlemények*, 113. évf. (2000) 1. sz. 35–78.

Négyessy László: *A vitézi rendről*. 1. köt. Szeged: [k.n.], 1974.

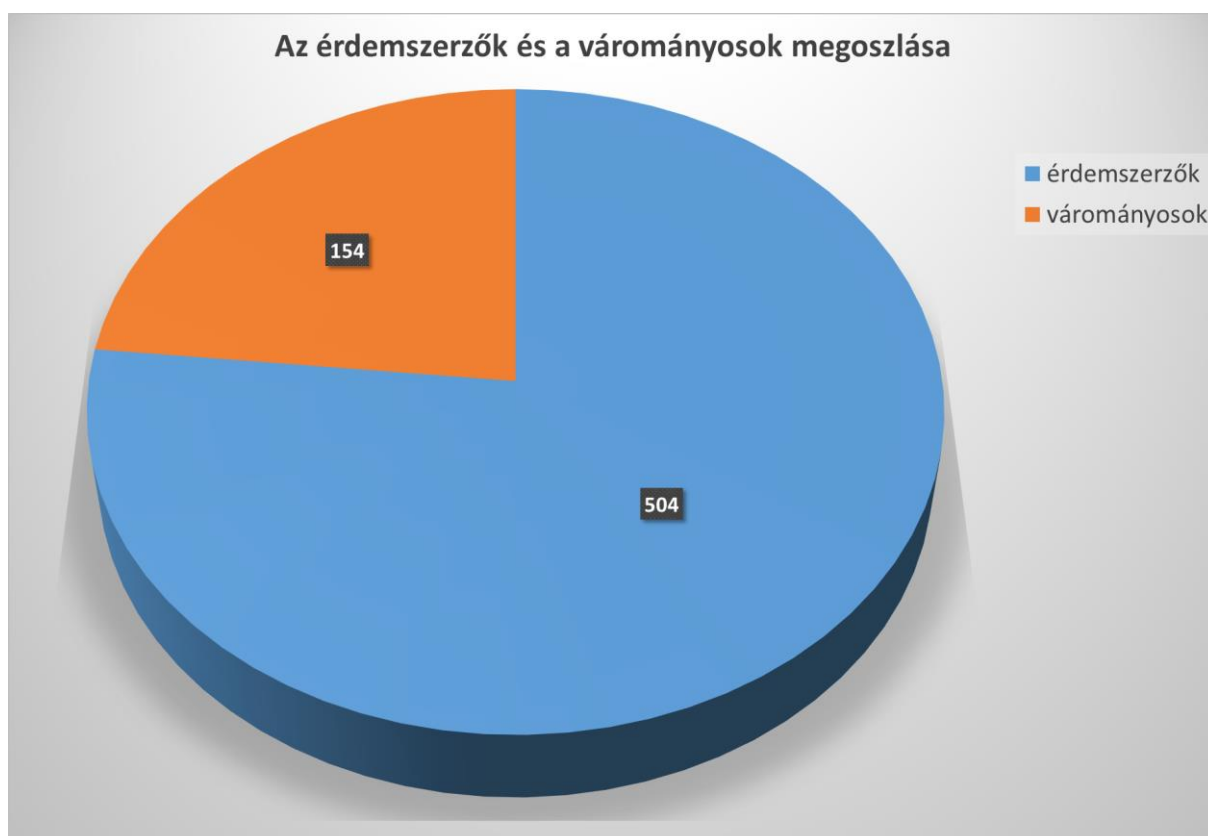
Négyesy László: A vitézi rendről. In: Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): *Zounk – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 14.* Szolnok: SZOLTISZ KFT Nyomdaüzeme, 1999. 163–194.

Négyesy László: A Vitézi Rendről II. (1920-1945). In: Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): *Zounk – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 15.* Szolnok: SZOLTISZ KFT Nyomdaüzeme, 2000. 187–268.

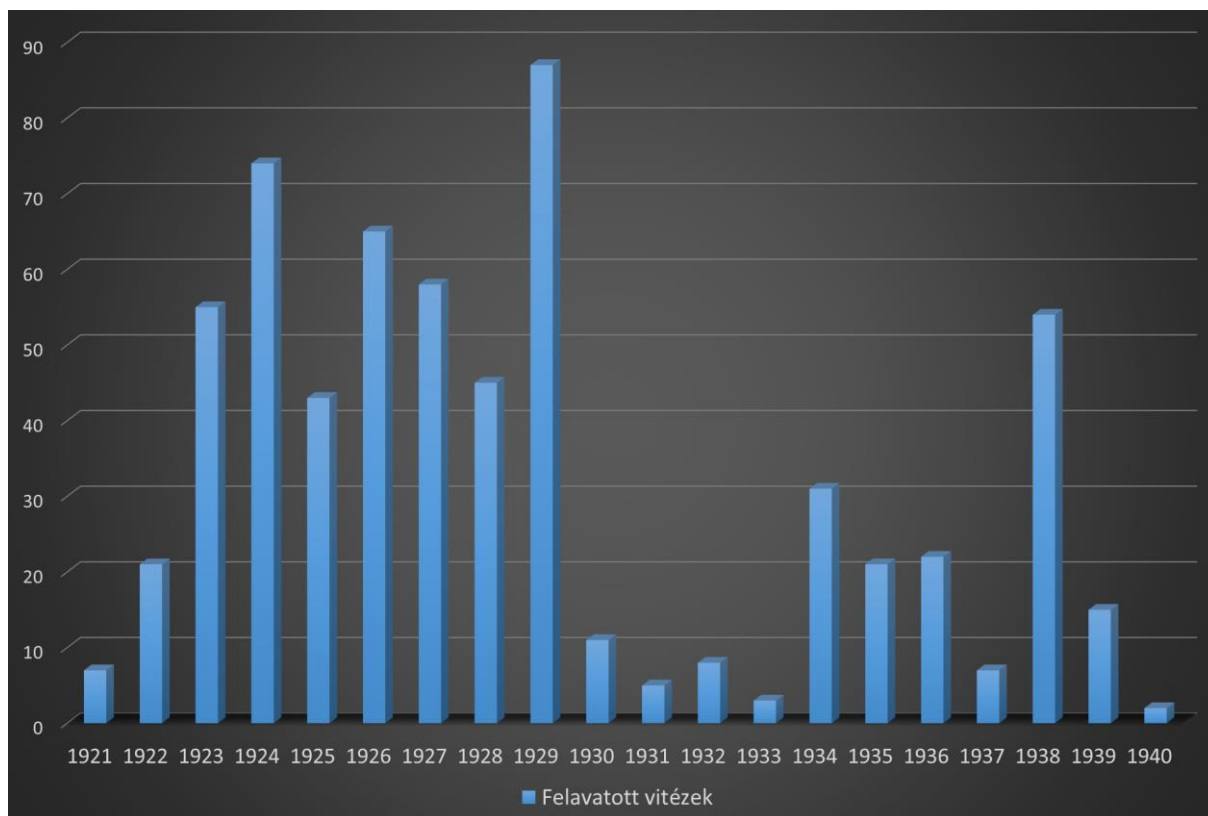
Ördög László: Az altiszti rendfokozatok története. *Belvedere Meridionale*, 18. évf. (2006) 1–2. sz. 40–49.

Zeidler Miklós: *A revíziós gondolat.* Pozsony: Kalligram, 2009.

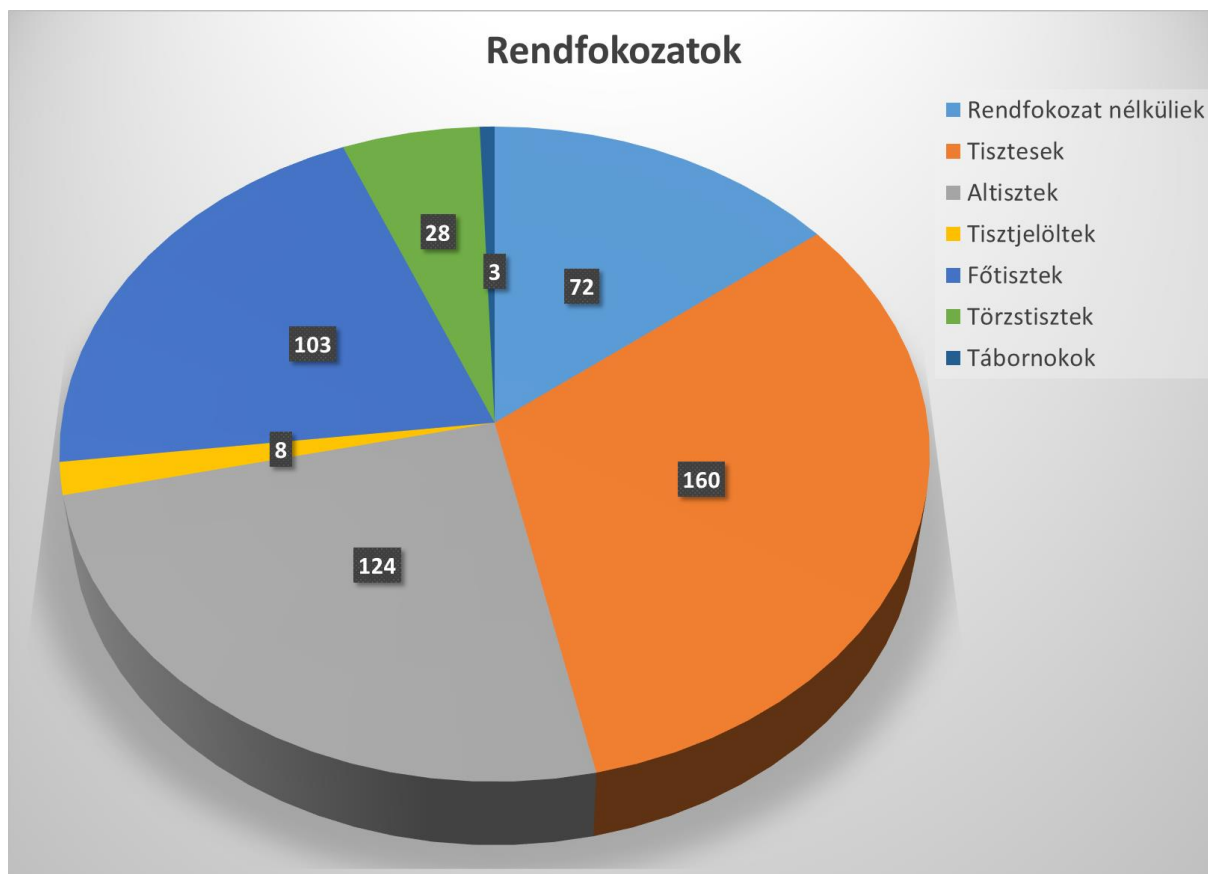
Mellékletek

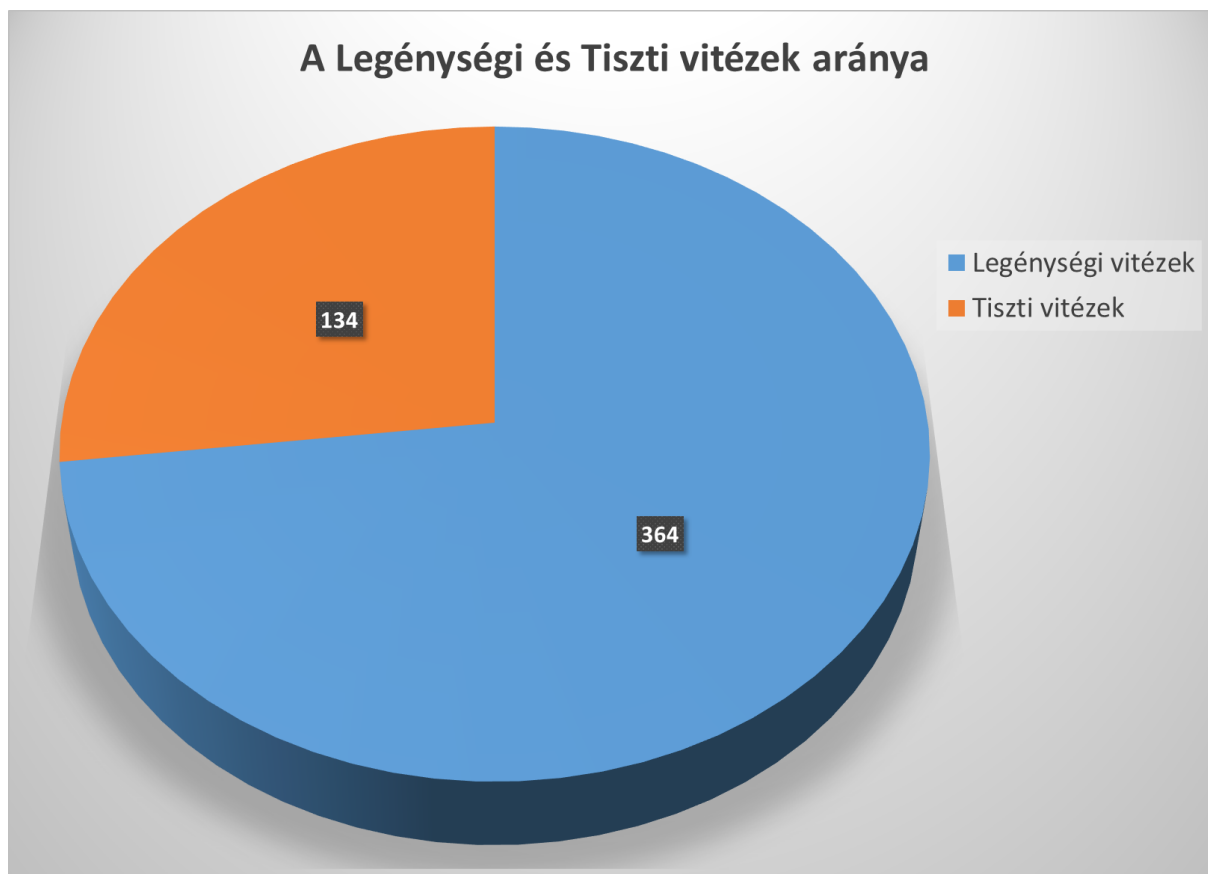
1. ábra: Az érdemszerzők és várományosok aránya a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek között. Az ábra a szerző saját munkája. Forrás: Törzskönyv 1921–34. és Törzskönyv 1921–39.

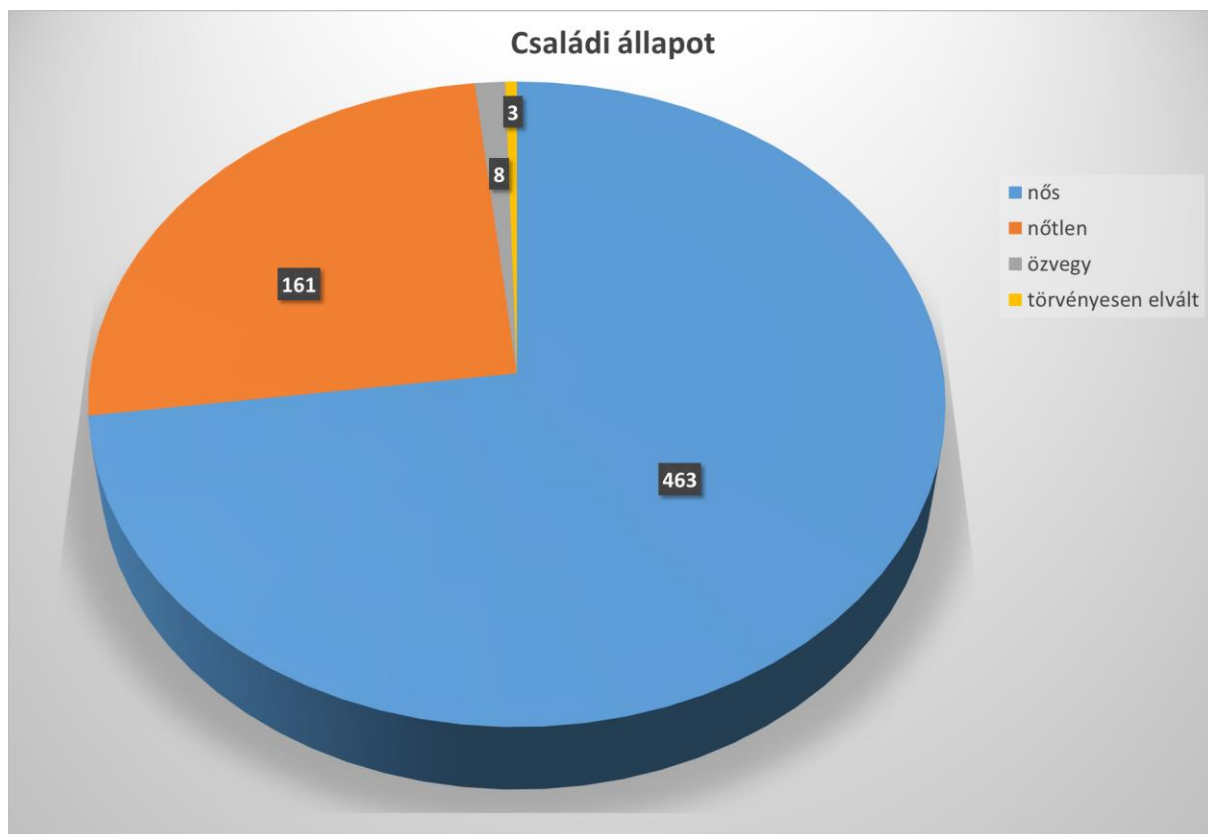
2. ábra: A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek vitézavatásai megoszlása 1921 és 1940 között. Az ábra a szerző saját munkája. Forrás: Törzskönyv 1921–34. és Törzskönyv 1921–39.

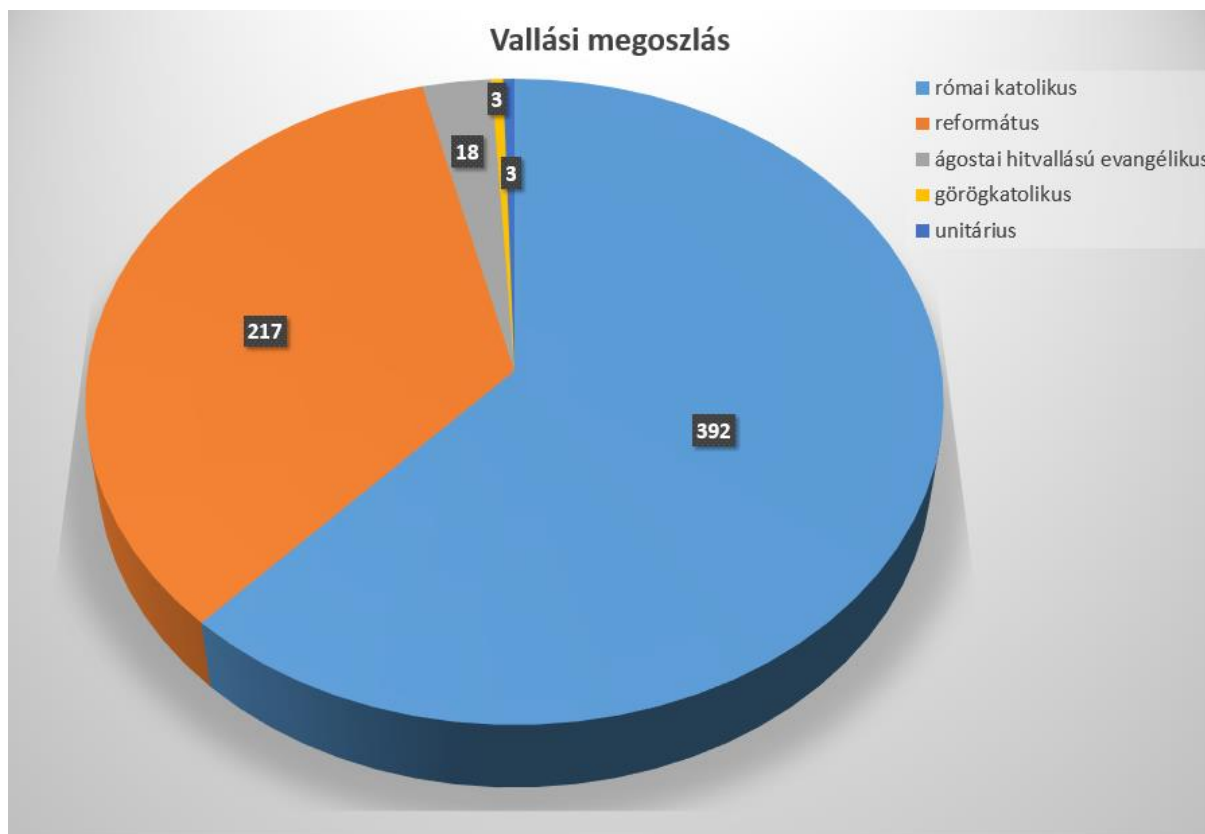
3. ábra: A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek rendfokozatainak a megoszlása. Az ábra a szerző saját munkája. Forrás: Törzskönyv 1921–34. és Törzskönyv 1921–39.

4. ábra: A tiszti és legénységi vitézek megoszlása a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek között. Az ábra a szerző saját munkája. Forrás: Törzskönyv 1921–34. és Törzskönyv 1921–39.

5. ábra: A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek családi megoszlása. Az ábra a szerző saját munkája. Forrás: Törzskönyv 1921–34. és Törzskönyv 1921–39.

6. ábra: A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek vallási megoszlása. Az ábra a szerző saját munkája. Forrás: Törzskönyv 1921–34. és Törzskönyv 1921–39.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézeinek a születési éveik és az adott évben születettek mennyisége										
születési év			1872	1873	1874	1875	1876	1877	1878	1879
darab			5	2	2	1	4	5	3	3
születési év	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889
darab	4	6	16	14	13	20	17	21	28	26
születési év	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899
darab	36	36	46	33	23	28	30	35	24	12
születési év	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909
darab	1	3	2	2	1	2	1	4	7	6
születési év	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919
darab	5	5	10	9	12	7	5	4	10	16
születési év	1920	1921	1922							
darab	19	15	10							

1. táblázat: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézeinek a születési éveik és az adott évben születettek száma. A táblázat a szerző saját munkája. Forrás: Törzskönyv 1921–34. és Törzskönyv 1921–39.

	Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézeinek az avatási időpontjai és az adott évben avatottak darabszáma									
avatási év	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930
darab	7	21	55	74	43	65	58	45	87	11
avatási év	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940
darab	5	8	3	31	21	22	7	54	15	2

2. táblázat: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézeinek az avatási időpontjai és az adott avatási év avatottjainak darabszáma. A táblázat a szerző saját munkája. Forrás: Törzskönyv 1921–34. és Törzskönyv 1921–39.

	Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézei esetében előforduló rendfokozatok és azok mennyisége						
csoport	Rendfokozat nélküli						
rendfokozat	honvéd	közüvitéz	huszár	hidász	tengerész	tüzér	
darab	10	54	3	2	2	1	
csoport	Tisztesek						
rendfokozat	örvezető	főtüzér	tizedes	szakaszvezető			
darab	19	2	64	75			
csoport	Altisztek						
rendfokozat	örmester	tüzemester	törzsörmester	főtüzemester	főfegyvermester	tiszthelyettes	alhadnagy
darab	47	8	10	1	1	49	8
csoport	Tisztjelöltek						
rendfokozat	hadapród	zászlós					
darab	1	7					
csoport	Főtisztek						
rendfokozat	hadnagy	főhadnagy	százados				
darab	33	35	35				
csoport	Törzstisztek						
rendfokozat	örnagy	alezredes	ezredes				
darab	13	8	7				
csoport	Tábornoki kar						
rendfokozat	tábornok						
darab	3						

3. táblázat: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézei esetében előforduló rendfokozatok és azok mennyisége. A táblázat a szerző saját munkája. Forrás: Törzskönyv 1921–34. és Törzskönyv 1921–39.

J.-N.-Sz. vármegyei vitézek családi állapota (számokban)				
nőtlen	nős	özvegy	elvált	
161	463	8	3	
J.-N.-Sz. vármegyei vitézek családi állapota (százalékokban)				
nőtlen	nős	özvegy	elvált	
25.35%	72.9%	1.26%	0.47%	

4. táblázat: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézeinek a családi állapotok szerinti összetétele (számokban és százalékokban kifejezve). A táblázat a szerző saját munkája. Forrás: Törzskönyv 1921–34. és Törzskönyv 1921–39.

Magyarország családi állapotok (számokban)				
	nőtlen	házas	özvegy	törv. Elvált
1920	4159248	3239896	561924	29134
1930	4289530	3739633	602090	57066
Magyarország családi állapotok (százalékokban)				
	nőtlen	házas	özvegy	törv. Elvált
1920	52.1%	40.5%	7%	0.4%
1930	49.4%	43%	6.9%	0.7%
J.-N-.Sz. vármegye családi állapotok (számok)				
	nőtlen	házas	özvegy	törv. Elvált
1920	201833	157553	26368	1471
1930	204841	177736	27327	2605
J.-N-.Sz. vármegye családi állapotok (százalékokban)				
	nőtlen	házas	özvegy	törv. Elvált
1920	52.1%	40.7%	6.8%	0.4%
1930	49.7%	43.1%	6.6%	0.6%

5. táblázat: Magyarország és Jász-Nagykun-Szolnok vármegye családi állapotai (számokban és százalékokban kifejezve). A táblázat a szerző saját munkája. Forrás: Az 1930. évi népszámlálás.

J.-N.-Sz. vármegyei vitézek felekezeti megoszlása (számokban)					
római kat.	református	ág. Hitv.ev.	görög kat.	unitárius	
392	217	18	3	3	
J.-N.-Sz. vármegyei vitézek felekezeti megoszlása (százalékokban)					
római kat.	református	ág. Hitv.ev.	görög kat.	unitárius	
61.9%	34.3%	2.8%	0.5%	0.5%	

6. táblázat: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézeinek vallási összetétele (számokban és százalékokban kifejezve). A táblázat a szerző saját munkája. Forrás: Törzskönyv 1921–34. és Törzskönyv 1921–39.

Magyarország felekezeti megoszlása (számokban)								
	Római katolikus	görögkatolikus	református	ág. Hiv. ev.	görög keleti	unitárius	izraelita	egyéb
1920	5105375	175655	1671052	497126	50918	6224	473355	10487
1930	5634103	201093	1813162	534065	39839	Nincs adat	444567	21490
Magyarország felekezeti megoszlása (százalékokban)								
	Római katolikus	görögkatolikus	református	ág. Hiv. ev.	görög keleti	unitárius	izraelita	egyéb
1920	63.9%	2.2%	21%	6.2%	0.6%	0.08%	5.9%	0.13%
1930	64.9%	2.3%	20.9%	6.1%	0.5%	Nincs adat	5.1%	0.2%
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye felekezeti megoszlása (számokban)								
	Római katolikus	görögkatolikus	református	ág. Hiv. ev.	görög keleti	unitárius	izraelita	egyéb
1920	240194	744	132985	3534	190	204	9024	350
1930	260148	778	138341	4219	327	Nincs adat	8062	634
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye felekezeti megoszlása (százalékokban)								
	Római katolikus	görögkatolikus	református	ág. Hiv. ev.	görög keleti	unitárius	izraelita	egyéb
1920	62%	0.2%	34.3%	0.9%	0.1%	0.1%	2.3%	0.1%
1930	63.1%	0.2%	33.5%	1%	0.1%	Nincs adat	1.9%	0.2%

7. táblázat: Magyarország és Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vallási összetétele (számokban és százalékokban kifejezve). A táblázat a szerző saját munkája. Forrás: Az 1920. évi népszámlálás és az 1930. évi népszámlálás.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek foglalkozási megoszlása (számokban)							
I. csoport	II. csoport	III. csoport	IV. csoport	V. csoport	VI. csoport	VII. csoport	VIII. csoport
244	89	127	76	0	0	0	33
Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek foglalkozási megoszlása (százalékokban)							
I. csoport	II. csoport	III. csoport	IV. csoport	V. csoport	VI. csoport	VII. csoport	VIII. csoport
43%	15.7%	22.4%	13%	0%	0%	0%	5.8%

8. táblázat: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézeinek foglalkozási megoszlása (számokban és százalékokban kifejezve). A táblázat a szerző saját munkája. Forrás: Törzskönyv 1921–34. és Törzskönyv 1921–39.

Magyarország foglalkoztatási csoportjai (számokban)								
	I. csoport	II. csoport	III. csoport	IV. csoport	V. csoport	VI. csoport	VII. csoport	VIII. csoport
1920	4454241	2406361	372469	124702	97783	197095	175652	161908
1930	4499393	2806232	434782	72541	122338	360901	197179	194953
Magyarország foglalkoztatási csoportjai (százalékokban)								
	I. csoport	II. csoport	III. csoport	IV. csoport	V. csoport	VI. csoport	VII. csoport	VIII. csoport
1920	55.7%	30.1%	4.7%	1.6%	1.2%	2.5%	2.2%	2%
1930	51.8%	32.3%	5%	0.8%	1.4%	4.2%	2.3%	2.2%
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye foglalkoztatási csoportjai (számokban)								
	I. csoport	II. csoport	III. csoport	IV. csoport	V. csoport	VI. csoport	VII. csoport	VIII. csoport
1920	263363	79472	13367	4171	5879	7512	7321	6140
1930	266559	93839	14908	1480	6427	13812	7953	7531
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye foglalkoztatási csoportjai (százalékokban)								
	I. csoport	II. csoport	III. csoport	IV. csoport	V. csoport	VI. csoport	VII. csoport	VIII. csoport
1920	68%	20.5%	3.5%	1.1%	1.5%	1.9%	1.9%	1.6%
1930	64.6%	22.7%	3.6%	0.4%	1.6%	3.4%	1.9%	1.8%

9. táblázat: Magyarország és Jász-Nagykun-Szolnok vármegye foglalkozási megoszlása (számokban és százalékokban kifejezve). A táblázat a szerző saját munkája. Forrás: Az 1930. évi népszámlálás.